

Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunnan arviointikertomus vuodelta 2023

Sisällys

1.	PUHEENJOHTAJAN KATSAUS	2
2.	TARKASTUSLAUTAKUNNAN TOIMINTA.....	3
2.1.	Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunta	3
2.1.1.	Ulkoisen tarkastuksen yksikkö	5
2.1.2.	Tilintarkastus ja tilintarkastusyhteisö	6
2.2.	Sidonnaisuusrekisteri	6
2.3.	Tarkastuslautakunnan vuoden 2022 arviointikertomuksessa antamien suositusten toteutuminen	7
2.4.	Tarkastuslautakunnan vuoden 2023 väliarvioinnin huomiot	7
3.	KESKI-SUOMEN HYVINVOINTIALUEEN TOIMINNAN ARVIOINTI	9
3.1.	Hyvinvointialuestrategian mukaiset toimeenpano-ohjelmat	10
3.2.	Hyvinvoiva, osaava ja osallistuva henkilöstö.....	15
3.2.1	Hyvinvoiva henkilöstö	15
3.2.2	Osaamisen kehittäminen ja osaava henkilöstö	18
3.2.3	Osallistuva henkilöstö ja osallistava johtaminen	20
3.3.	Hyvinvointialueen työvoimaennuste	22
3.3.1	Hyvinvointialueen psykologien ja sosiaalityöntekijöiden riittävyys	24
3.3.2	Lääkärihenkilöstön riittävyys	25
3.3.3	Hoitohenkilöstön riittävyys ja saatavuus	26
3.3.4	Hyvinvointialueen tukitoimintojen henkilöstön riittävyys	27
3.4	Terveydenhuoltolain mukainen hoitoon pääsy	30
3.4.1	Hoitoon pääsy perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa	30
3.4.2	Hoitoon pääsy erikoissairaanhoidossa	32
3.4.3	lääkäiden palvelut hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollossa.....	33
4.	HYVINVOINTIALUEEN TALouden TOTEUTUMINEN VUONNA 2023	34
4.1.	Talouden tasapainottamistoimenpiteet.....	36

4.2. Vuokratyövoiman käyttö ja erilliskorvaukset.....	39
	41
4.3. Keski-Suomen hyvinvointialueen toimialat	41
4.4. Keski-Suomen hyvinvointialueen toimielimet ja niiden toiminta	42
5. ARVIOINTIKERTOMUKSEN YHTEENVETO	44
LIITTEET	46
Liite 1	46
KESKI-SUOMEN KUNTIEN, HYVINVOINTIALUEEN JA KESKI-SUOMEN LIITON TARKASTUSLAUTAKUNTIEN yhteinen arviointi	46
LÄHTEET JA ARVIOINTIKERTOMUKSESSA KÄYTETTY TAUSTA-AINEISTO	63
KUVIOT	65
TAULUKOT	65

1. Puheenjohtajan katsaus

Kuluneen vuoden aikana Keski-Suomen hyvinvointialue on ottanut jälleen askeleita kohti parempaa hyvinvointia ja palveluiden tarjoamista alueemme asukkaille. Vuosi 2023 oli ensimmäinen täyden toiminnan vuosi hyvinvointialueiden historiassa ja se keskittyi erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uuden järjestämistä vastuun käynnistymiseen ja sen vaikutuksiin alueellamme.

Käynnistimme uuden järjestelmän, mutta emme keksineet pyörää uudelleen. Palvelut olivat käytännössä samat ja samalla rakenteella kuin aiempina vuosina. Toimintavuosi sisälsikin mittavasti keskusteluita siitä, miten voimme parhaiten hyödyntää uuden järjestelmän mahdollisuuksia.

Yksi keskeisimmistä hyvinvointialueen toimenpiteistä oli strategian toimeenpano-ohjelmien laatiminen ja organisaation uudistaminen. Tavoitteena oli varmistaa palvelutuotannon jatkuvuus ja turvata strategian mukaiset palvelut alueellamme. Kuten arvata saattaa, tämä ei ollut helppo tehtävä, ja hyvinvointialue törmäsi erilaisiin haasteisiin matkan varrella.

Erityisenä haasteena nousi esiin henkilöstön saatavuus, erityisesti tietyillä avainammattiryhmillä, kuten hoitohenkilökunnalla ja lääkäreillä. Tämä johti runsaaseen vuokratyövoiman käyttöön, joka vaikutti merkittävästi taloudelliseen tasapainoomme. Talouden tasapainottamistoimenpiteet osoittautuivat haasteellisiksi, ja alijäämä kasvoi odottamattoman suureksi.

Taloudellinen tilanteemme vaatii vakavaa pohdintaa, arviointia ja moninaisia toimenpiteitä. Vuoden 2023 tilinpäätös oli reilusti alijäämäinen, mikä asettaa meidät haasteiden eteen. Kolikon toinen puoli on kuitenkin myös syytä katsoa – vaikka taloudellinen tilanteemme ei ole optimaalinen, onnistuimme tuottamaan korkealaatuisia sosiaali- ja terveystaloudellisia palveluita sekä pelastustoimintaa alueellamme. Tämä kertoo sitoutumisestamme alueemme asukkaiden hyvinvointiin.

Tämä arviointikertomus muodostaa objektiivisen kokonaiskuvan hyvinvointialueen toiminnasta, palveluiden laadusta ja saatavuudesta sekä taloudellisesta tilanteesta. Tavoitteena on lisätä tietoutta siitä, miten hyvinvointialue on onnistunut toteuttamaan sille annettuja tehtäviä ja saavuttamaan asetetut tavoitteet. Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunta keskittyi vuoden 2023 arviointityössään erityisesti hyvinvoivaan, osaavaan ja osallistuvaan henkilöstöön sekä talouden seurantaan.

Haluankin kiittää koko lautakunnan puolesta Keski-Suomen hyvinvointialueen henkilöstöä. Teidän sitoutumisenne ja ammattitaitonne ovat olleet korvaamattomia viime vuoden aikana. Vaikka olemme kohdanneet haasteita, teidän työnne ja panoksenne ovat olleet ratkaisevassa roolissa palvelujemme tarjoamisessa alueemme asukkaille.

Elma Hyöky

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

2. Tarkastuslautakunnan toiminta

2.1. Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunta

Tarkastuslautakunta on suoraan aluevaltuuston alainen lakisääteinen toimielin, jonka tehtävistä on säädetty hyvinvointialuelain (611/2021) 125 §:ssä ja Keski-Suomen hyvinvointialueen hallintosäännössä. Lakisääteisiä arviointi- ja tarkastustoimijoita ovat tarkastuslautakunta, tilintarkastajat ja sisäinen tarkastus. Aluevaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida, ovatko aluevaltuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa toteutuneet, sekä onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Keski-Suomen hyvinvointialueen aluevaltuusto valitsi kokouksessaan (1.3.2022 § 9) tarkastuslautakuntaan toimikaudeksi 2022–2025 yhdeksän jäsentä ja heille henkilökohtaiset varajäsenet. Tarkastuslautakunnan kokoonpano vuonna 2023 oli seuraava:

Varsinainen jäsen	Varajäsen
Hyöky Elma (puheenjohtaja)	Tuikka Kimmo
Hirsjärvi Irma (varapuheenjohtaja)	Pollari Marjut
Kaistinen Juha	Melville Tony
Lahtinen Merja	Koskinen Satu
Lindell Leila	Suomala Antti
Puolimatka Tapio	Häkli Helky
Silvast Tuomo	Uusipaasto Tarja
Suonperä Juha	Kilpikoski Sinikka
Vuori Jouni	Oksanen Harri

Tarkastuslautakunta toimii hyvinvointialuelain (611/2021) 125 §:n mukaan muista lautakunnista poiketen suoraan aluevaltuuston alaisena, mikä korostaa lautakunnan riippumattomuutta aluehallituksesta ja muusta toimivasta johdosta. Lisäksi kiinteää yhteyttä hyvinvointialueen aluevaltuustoon korostaa myös se, että lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla aluevaltuutettuja.

Tarkastuslautakunta vastaa hyvinvointilain (611/2021) 89 § mukaisista sidonnaisuusilmoitusten kokoamisesta sekä sidonnaisuusrekisterin ylläpidosta ja ajantasaisuudesta.

Hyvinvointialueen hallintosäännön luvun 11 mukaan ulkoisen tarkastuksen ja arvioinnin muodostavat tarkastuslautakunta, tarkastuslautakunnan esittelijänä toimiva viranhaltija ja muu henkilöstö sekä tilintarkastaja. Hallintosäännön 89 §:n mukaan tarkastuslautakunnan

kokouksissa esittelijänä toimii arviointijohtaja ja hänen estyneenä ollessa lautakunnan määräämä sijainen.

Tarkastuslautakunnan arvioinnin tulee perustua muun muassa hyvinvointialuestrategiaan, talousarvioon ja –suunnitelmaan, päätöksiin, raportointitietoon ja muuhun tarkastuslautakunnan hankkimaan tietoon. Tarkastuslautakunnan tulee valmistella aluevaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat. Hyvinvointialueen aloitettua toimintansa 1.1.2023, tarkastuslautakunnan päätehtäväksi muodostui arvioida, onko hyvinvointialueen toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tarkastuslautakunnan pöytäkirjat ovat luettavissa Keski-Suomen hyvinvointialueen verkkosivuilla (Pöytäkirjat). Vuoden 2023 merkittävimpiä tehtäviä olivat arviointikertomuksen tekeminen vuodelta 2022, arviointijohtajan rekrytointi, sekä väliarviointikertomus alkuvuoden 2023 osalta.

Tarkastuslautakunta valitsi kokouksessaan 21.9.2023 § 84 arviointijohtajan virkaan Heli Tunturi-Kemppaisen, joka toimii tarkastuslautakunnan esittelijänä. Tarkastuslautakunta on kokouksessaan 14.12.2023 § 109 hyväksynyt arviointijohtajan tehtäväkuvan. Tarkastuslautakunnalla oli vuoden 2023 aikana 14 kokousta. Tarkastuslautakunta kuuli kokouksissaan hyvinvointialueen johtavia viranhaltijoita ja toimielimiä. Näiden kuulemisten ja muiden asiakirjaselvitysten perusteella muodostettiin käsitys siitä, kuinka hyvinvointialueen toiminnan käynnistämisessä onnistuttiin tilikaudella 2023.

Tarkastuslautakunnan kevään 2023 arviointiin liittyvien kokousten aiheita olivat muun muassa esteellisyysperusteet hyvinvointialueella, hyvinvointialueen hallinnon ja talouden valmistelu, tilinpäätös ja arviointikertomus, sekä turvallisen siirtymän onnistuminen. Muita tarkastuslautakunnan käsittelemiä asioita olivat vuoden 2022 sairaanhoitopiirin ja hyvinvointialueen arviointikertomukset, ehdotus tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä, ehdotus tarkastuslautakuntaa koskevien hallintosääntökirjausten ajantasaistamisesta, tilintarkastusyhteisön valinta. Syksyn 2023 arviointiin liittyvien kokousten aiheita olivat muun muassa sidonnaisuusilmoitusten käsittely, Keski-Suomen hyvinvointialueen strateginen mittaristo, hallintosäännön sisällön päivittäminen tarkastuslautakunnan osalta, sekä tarkastuslautakunnan itsearviointi.

Tarkastuslautakunta laati vuoden 2023 tammi–heinäkuun toiminnasta ja taloudesta väliarvioinnin, joka käsiteltiin tarkastuslautakunnan kokouksessa 21.11.2023 § 102. Väliarviointiin tiedot oli koottu ajalla 1.1.-30.6.2023 eri lähteistä. Väliarviointiraportti luovutettiin aluevaltuustolle ja se käsitteli raportin kokouksessaan 5.12.2023 § 91. Väliarviointiraportissa tarkastuslautakunta tarkasteli ja arvioi hyvinvointialueen hallinnon ja toimielinten resursseja sekä hyvinvointialuestrategian mukaisia menestystekijöitä, kuten henkilöstö, talous ja johtaminen. Tarkastuslautakunta arvioi myös, kuinka aluehallituksen alaiset toimielimet tukevat päätöksentekoa. Aluevaltuusto lähetti väliarvioinnin aluehallitukselle tarvittavia toimenpiteitä varten ja velvoitti aluehallituksen tuomaan aluevaltuustolle lausunnot toimenpiteistä, joihin väliarviointi antaa aiheita. Aluehallitus jatkoi väliarvioinnin käsittelyä vuoden 2024 puolella.

Tarkastuslautakunta hyväksyi 14.12.2023 § 107 arviointisuunnitelman vuosille 2023–2025 sekä vuoden 2024 työohjelman § 108. Arviointisuunnitelmassa 2023–2025 vuoden 2023 arviointikertomuksen strategiset painopisteet ovat hyvinvoiva, osaava ja osallistava henkilöstö. Sisällölliset painopistealueet ovat henkilöstö, talous ja johtaminen sekä toimielinten

resurssit ja toiminta. Tarkastuslautakunta osoittaa arviointikertomuksessa toimenpiteitä edellyttävät huomiot (vihreä) ja kysymykset (sininen) eri värisissä laatikoissa.

Tarkastuslautakunnan vuoden 2023 tilinpäätös oli 180 327 € ylijäämäinen. Ylijäämä saavutettiin lähinnä alhaisilla henkilöstökuluilla. Talousarviosuunnitelman mukaisia henkilöstöku-
luja ei käytetty, koska ulkoisen tarkastuksen yksikön virat (arviointijohtaja ja tarkastaja) olivat osan vuotta täyttämättä. Palvelujen ostot kertyivät pääasiassa tilintarkastusyhteisön kustan-
nuksista.

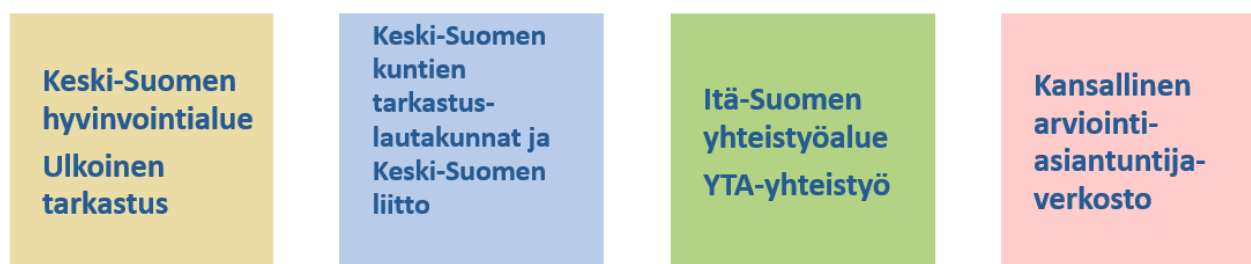
Tarkastuslautakunta osallistui aktiivisesti Keski-Suomen kuntien ja Keski-Suomen liiton tarkastuslautakuntien kanssa tehtyyn yhteistyöhön. Jyväskylän kaupungin, Keski-Suomen hyvinvointialueen sekä Keski-Suomen liiton tarkastuslautakuntien yhteisellä sopimuksella kutsuttiin koolle Keski-Suomen kuntien tarkastuslautakuntien puheenjohtajat. Yhteistyön tekeminen koettiin tärkeäksi ja hyödylliseksi. Lautakuntien hyväksymänä sovittiin yhteisistä tapaamisista ja yhteisen arviointikysymyksen tekemisestä. Kokoonkutsujana toimi Jyväskylän kaupunginreviisori ja tapaamisten puheenjohtajuus on kiertävä. Yhteisen arvioinnin tulokset ja johtopäätökset kootusti liitteessä 1.

2.1.1. Ulkoisen tarkastuksen yksikkö

Tarkastuslautakunnan alaisuudessa toimii ulkoisen tarkastuksen yksikkö, joka valmistelee tarkastuslautakunnan käsiteltäväksi tulevat asiat, avustaa lautakuntaa toiminnan ja talouden arviointitehtävissä ja on oikeutettu tekemään toiminnan ja talouden tarkastuksia tilintarkastajan kanssa sovittavalla tavalla ja tarkastuslautakunnan hyväksymän työohjelman mukaisesti. Ulkoisen tarkastuksen yksikön johtavana viranhaltijana toimii arviointijohtaja ja vuoden 2024 alusta lukien yksikössä työskentelee myös tarkastaja.

Arviointitilaisuudet ovat tarkastuslautakunnan tärkeimpiä tiedonsaantitilaisuuksia. Ulkoisen tarkastuksen yksikön henkilöstö valmistelee tarkastuslautakunnan kokousten arviointitilaisuudet ja kysymykset, joihin lautakunta odottaa vastauksia. Kysymykset lähetetään kutsuille ennakoon sähköpostitse.

Ulkoisen tarkastuksen yksikön henkilöstö osallistuu aktiivisesti kansalliseen arviointiasiantuntijoiden verkostotyöhön (kuvio 1.). Vuoden 2023 lopulla ulkoisten arvioinnin yksiköiden johtavien viranhaltijoiden toimesta alettiin edistämään Itä-Suomen yhteistyöalueen (Keski-Suomen, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon hyvinvointialueet) tarkastuslautakuntien yhteistyötä. YTA-yhteistyön kehittäminen etenee vuoden 2024 aikana.

Kuvio 1. Ulkoisen tarkastuksen yksikön verkostot.

2.1.2. Tilintarkastus ja tilintarkastusyhteisö

Aluevaltuusto valitsee tilintarkastusyhteisön, joka tarkastaa hyvinvointialueen tilikauden hallinnon, kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä ilmoittaa tilintarkastuspöytäkirjassa havaitsemistaan olennaisista epäkohdista. Tarkastuslautakunta seuraa hyvinvointialueen tilintarkastustyötä ja tuottaa arviointikertomuksessaan aluevaltuustolle tietoa hyvinvointialueen taloudesta ja toiminnasta.

Tilintarkastaja antaa aluevaltuustolle kultakin tilikaudelta tilintarkastuskertomuksen, jossa esitetään suoritettujen tarkastusten tulokset. Tilintarkastuskertomuksessa esitetään, voidaanko tilinpäätös hyväksyä ja voidaanko tilivelvollisille myöntää vastuuvapaus. Tilivelvollisia ovat aluehallituksen, lautakuntien sekä niiden jaostojen jäsenet sekä kunkin tehtäväalueen johtavat viranhaltijat (Valtiontarkastusvirasto). Keski-Suomen hyvinvointialueen aluevaltuusto valitsi 13.6.2023 kokouksessaan tarkastuslautakunnan esityksen mukaisesti tilintarkastusyhteisöksi vuosille 2023–2026 KPMG Oy Ab:n. Vastuunalaisena tilintarkastajana on toiminut JHT, KHT Mari Säynätjoki.

2.2. Sidonnaisuusrekisteri

Hyvinvointialuelain 89 § (Laki hyvinvointialueesta) mukaan hyvinvointialueen luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden on tehtävä sidonnaisuusilmoitus johtotehtävistään ja luottamustoimistaan elinkeinotoimintaa harjoittavissa yrityksissä ja muissa yhteisöissä, merkittävästä varallisuudestaan sekä muistakin sidonnaisuuksista, joilla voi olla merkitystä luottamus- ja virkatehtävien hoitamisessa.

Keski-Suomen hyvinvointialueella hyvinvointialuelain 89 § mukainen ilmoitusvelvollisuus koskee aluevaltuuston puheenjohtajistoa, aluehallituksen varsinaisia jäseniä, aluehallituksen yksilöasianjaoston puheenjohtajistoa, henkilöstöjaoston puheenjohtajistoa, sisäisen tarkastuksen jaoston puheenjohtajistoa, tarkastuslautakunnan puheenjohtajistoa, lasten, nuorten ja perheiden lautakunnan puheenjohtajistoa, työikäisten ja ikääntyneiden lautakunnan puheenjohtajistoa, aluevaalilautakunnan puheenjohtajistoa, turvallisuuslautakunnan puheenjohtajistoa, sekä edellä mainittujen toimielinten esittelijöinä toimivia viranhaltijoita. Sidonnaisuusilmoitus tehdään tarkastuslautakunnalle, joka valvoo ilmoitusvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset aluevaltuuston tiedoksi. Ilmoitus on tehtävä kahden kuukauden kuluessa siitä, kun henkilö on tehtävänsä valittu. Henkilön on myös viivytyksettä ilmoitettava sidonnaisuuksissa tapahtuneet muutokset. Tarkastuslautakunta voi tarvittaessa kehottaa ilmoitusvelvollista tekemään uuden ilmoituksen tai täydentämään jo tehtyä ilmoitusta.

Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunta on suositellut 1.4.2022 § 20 ilmoitusvelvollisuuden laajentamista vapaaehtoisuuden pohjalta koskemaan aluevaltuuston kaikkia valtuutettuja ja varavaltuutettuja sekä aluehallituksen varajäseniä. Hallintosäännön 90 § mukaan tarkastuslautakunta on hyvinvointialuelain mukaisen sidonnaisuusrekisterin rekisterinpitäjä ja saattaa ilmoitukset tiedoksi aluevaltuustolle vuosittain.

Hyvinvointialuelain 89 § mukaan hyvinvointialueen on pidettävä sidonnaisuuksista rekisteriä yleisessä tietoverkossa hyvinvointialueen verkkosivustolla, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvan luottamustoimen tai tehtävän päättyessä henkilöä koskevat tiedot on poistettava rekisteristä ja tietoverkosta.

Aluevaltuusto merkitsi 26.9.2023 kokouksessaan tiedoksi 24.8.2023 mennessä tehdyt sidonnaisuusilmoitukset. Kokouksen jälkeen tarkastuslautakunta kehotti lisäämään puuttuvat tiedot ja tekemään mahdolliset päivitykset muuttuneisiin tietoihin 30.9.2023 mennessä. Tarkastuslautakunta jatkoi sidonnaisuusilmoitusten käsittelyä 21.11.2023. Aluevaltuusto merkitsi sidonnaisuusilmoituksen tilanteen tiedoksi 5.12.2023 kokouksessaan.

2.3. Tarkastuslautakunnan vuoden 2022 arviointikertomuksessa antamien suositusten toteutuminen

Aluevaltuusto käsitteli tarkastuslautakunnan vuoden 2022 arviointikertomusta 26.9.2023 § 66 ja merkitsi tiedoksi aluehallituksen lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antoi aiheita.

Tarkastuslautakunta käsitteli vuoden 2022 arviointikertomuksessaan valmisteluajan tiedokartan keskeisiä tehtäviä ja kiinnitti huomiota, että vuoden 2022 aikana valtion myöntämää hyvinvointialueen valmisteluun tarkoitettua ICT-rahoitusta jäi merkittävästi käyttämättä. Aluehallitus toteaa vastineessaan, että vaikka rahoitusta jäi vuoden 2022 osalta käyttämättä, niin vuonna 2022 myönnettyä rahoitusta on hyödynnetty vuoden 2023 aikana kesken jääneiden ICT-tehtävien toteuttamiseen. Yhteensä vuodelle 2023 rahoitusta kirjattiin 14,7 miljoonaa euroa sisältäen sekä Sosiaali- ja terveysministeriön, että Valtiovarainministeriön osuudet. Vuonna 2023 keskeisimmät rahoituksen käyttökohteet olivat kuntien infrapalveluista irtautuminen ja siirtyminen hyvinvointialueen infraan (esim. tietokoneet, tietoverkot, kiinteistöihin liittyvät IT-toiminnot) ja tietojärjestelmämuutokset, joita jäi edelliseltä vuodelta tekemättä.

2.4. Tarkastuslautakunnan vuoden 2023 väliarvioinnin huomiot

Tarkastuslautakunta laati väliarvioinnin hyvinvointialueen vuoden 2023 toiminnasta ja taloudesta. Väliarviointiraportissaan tarkastuslautakunta tarkasteli ja arvioi hyvinvointialueen hallinnon ja toimielinten resursseja sekä hyvinvointialuestrategian mukaisia menetystekijöitä, kuten henkilöstö, talous ja johtaminen. Tarkastuslautakunta arvioi myös, kuinka aluehallituksen alaiset toimielimet tukevat päätöksentekoa. Seuraavassa tarkastuslautakunta esittelee väliarvioinnin huomioita ja arvioinnin tuloksia.

Tarkastuslautakunta totesi väliarviossaan, että hallintosäännön seuraavaan päivittämiseen tulee osoittaa riittävät resurssit ja valmisteluun tulee varata riittävästi aikaa. Tarkastuslautakunta esitti, että hallintosäännön kehittämistyöhön tulee osallistaa sekä henkilöstöä että valtuutettuja. Hallintosäännön muutokseen liittyviä kehittämissideoita kerättiin syksyn 2023 aikana oikeudellisten palveluiden toimesta. Keski-Suomen hyvinvointialueen aluevaltuusto hyväksyi 5.12.2023 kokouksessaan hallintosääntöön esitetyt muutokset (Aluevaltuusto 5.12.2023 § 94)

Tarkastuslautakunnan kysymys: Onko hallintosäännön sisällöllisestä kokonaisuudesta tullut palautetta ja onko ilmennyt tarvetta hallintosäännön kehittämistyölle edelleen?

Tarkastuslautakunta lausui vuoden 2023 väliarviossaan, että se tulee arviointiraportissaan arvioimaan henkilöstöön liittyvien strategisten menestystekijöiden toteutumista väliarviointiraportissa esittämällään työkalulla. Tarkastuslautakunta on arvioinut ja kommentoinut henkilöstöön liittyvien strategisten menestystekijöiden toteutumista arviointikertomuksen taulukossa 1.

Henkilökunnan tehtäväkuvien ja vastuunjaon epäselvyydet kuormittavat henkilöstöä. Miten hyvinvointialueelle liikkeenluovutuksella siirtyneiden työntekijöiden ja uusien tehtäväkuvausten laatiminen toteutetaan?

Aluehallituksen lausunnossa tarkastuslautakunnan vuoden 2023 väliarvioinnin edellyttämistä toimenpiteistä on mainittu seuraavaa;

- Tehtäväkuvien laatiminen aloitetaan organisaatiossa keväällä 2024. Johtaja- ja päälliköiden tehtäväkuvien laatiminen on tarkoituksenmukaista tehdä johtamisjärjestelmän ja organisaatorakenteen muuttamisen yhteydessä. Tässä yhteydessä on määriteltävä esim. miksi jokin johtaja-/päällikkörooli on olemassa. SOTE-sopimuksen mukaisen uuden palkkausmallin käyttöönotossa keväällä tarvitaan tehtäväkuvauksia kaikista sote-alan ammateista. Tehtäväkuvausten laatiminen tehdään HR-palveluiden ohjaamana prosessina.
- Henkilöstöohjelmaan valittiin viisi kehittämiskohdetta: lähijohtamisen kehittäminen, työvoiman hankinnan kehittäminen, palkitsemisen kehittäminen, työhyvinvointia ja työolosuhteita tukevien käytäntöjen kehittäminen sekä resurssisuunnittelun kehittäminen.

Alijäämää on lisännyt palkkojen nousu ja lisääntynyt vuokrahenkilöstön käyttö. Miten palkkaharmonisaation ja henkilöstövuokrauksen aiheuttamat kustannukset raportoidaan viranhaltijoille ja toimielimille.

- Aluehallituksen lausunnossa tarkastuslautakunnan vuoden 2023 väliarvioinnin edellyttämistä toimenpiteistä on mainittu seuraavaa;
- Palkkaharmonisointia toteutetaan työehtosopimusten järjestelyerillä (yhteensovittamiserät sekä kehittämiserät). Toiminta- ja taloussuunnitelman yleisperustelujen henkilöstöosioon on kirjattu, että vuoden 2024 aikana tehdään suunnitelma hyvinvointialueen palkkaharmonisaatiosta. Suunnitelmassa huomioidaan palkkojen yhteensovittamisen lisäksi palkkausjärjestämisen uudistamisen vaikutukset. Suunnitelmassa pyritään tuottamaan tietoa palvelualueittain. Palkkaharmonisaation suunnitelma tuodaan henkilöstöjaoston käsiteltäväksi.

Tarkastuslautakunnan kysymys: Aluehallituksen tavoitteena on vahvistaa toimielinten ja aluehallituksen välistä vuorovaikutusta kevään 2024 aikana eri toimin.

- Mitä toimenpiteitä ja suunnitelmia aluehallituksessa näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on tehty vuoden 2023 aikana?
- Miten hyvinvointialueen vastuunjaon selkeyttäminen ja tehtäväkuvien laatiminen on toteutettu?

3. Keski-Suomen hyvinvointialueen toiminnan arviointi

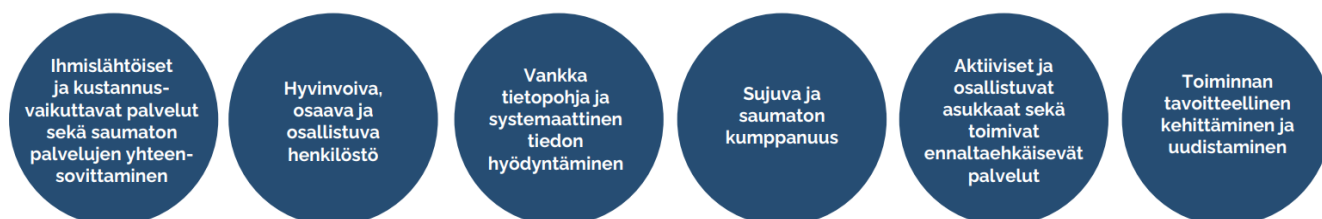
Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2023 alkaen 21 hyvinvointialueelle. Valtakunnallisista sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 22§:ssä. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisia tavoitteita on yhteensä kahdeksan (kuvio 2). Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteiden ytimessä ovat yhdenvertaisuus, kustannusvaikuttavuus, yhteistyö ja tieto.

Kuvio 2. Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle.

Keski-Suomen hyvinvointialue aloitti toimintansa 1.1.2023 (Puolivuosikatsaus 2023). Hyvinvointialueen aloitusvaiheessa paneuduttiin strategian ja tavoitteiden mukaisen palvelutuotannon jatkuvuuden turvaamiseen. 26 organisaatiota fuusioitui yhdeksi suureksi organisaatioksi. Fuusioituminen vaati merkittävää muutosjohtamisen työpanosta kaikilla organisaation tasoilla. Palvelutuotannossa oli erityisiä haasteita henkilöstön saatavuudessa palvelutuotannon tarvetta vastaavaksi. Henkilöstön saatavuus vaihteli hyvinvointialueen eri osissa ja oli haasteellisinta erityisesti Keski-Suomen pohjoisosassa, mutta ongelmaa oli koko alueella.

Hyvinvointialuelaki (611/2021, 41 §) edellyttää, että hyvinvointialueella on oltava strategia, jossa aluevaltuusto päättää hyvinvointialueen toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Strategian tulee perustua arviointiin hyvinvointialueen tilanteesta strategian laatimishetkellä sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista hyvinvointialueen tehtävien toteuttamiseen. Strategiassa tulee määritellä myös sen toteutumisen arviointi ja seuranta. Strategia on tarkistettava vähintään kerran aluevaltuuston toimikaudella.

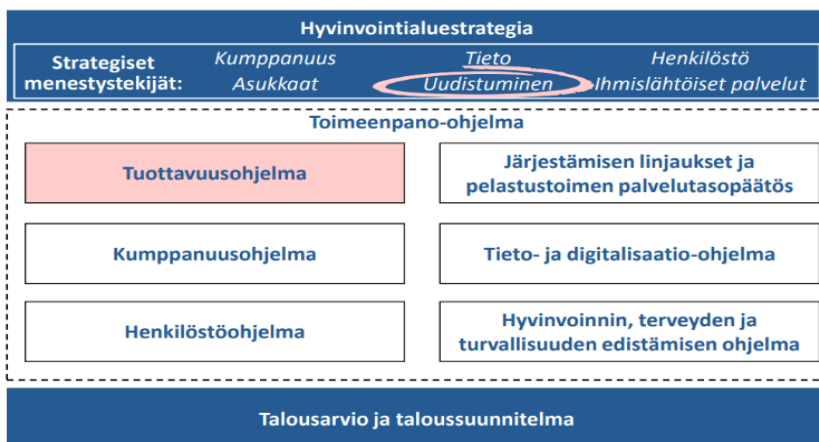
Kuvio 3. Keski-Suomen hyvinvointialueen strategiset menestystekijät.

Asukkaiden näkökulmasta hyvinvointialueen käynnistyminen ja palvelujen tuottaminen sujuivat ilman merkittäviä poikkeamia. Merkittävimmät palvelutuotannon poikkeamat johtuivat henkilöstövajeesta. Henkilöstövajeen vuoksi joitakin potilas- ja asukaspaikkoja jouduttiin sulkemaan. Paikkojen sulkemisen seurauksena oli, että jonot ja odotusajat pitenevät esimerkiksi ikääntyneiden asumispalveluihin ja tämä aiheutti kuormitusta kotiuttaviin yksiköihin.

Palvelutuotannon siirtyminen hyvinvointialueelle ja sen ylläpitäminen aiemman laajuusena aiheutti talousarvioon rajun alijäämän. Alijäämän kasvu näyttäytyi erityisesti vammaispalveluissa, lastensuojelussa ja hoitotarvikejakelussa sekä ikääntyneiden asumispalveluiden ja asiakaspalveluiden ostoina. Henkilöstömenoissa tapahtui merkittävä kasvu sekä erilliskorvausten osalta, että vuokratyövoiman ostoina. Kesäkuussa 2023 hyvinvointialueella tehtiin merkittävä päätös, kun Jämsän alueen ulkoistussopimuksen optiokausi päätettiin jättää käyttämättä ([Aluehallitus 6.6.2023 § 194](#)).

3.1. Hyvinvointialuestrategian mukaiset toimeenpano-ohjelmat

Hyvinvointialuestrategia on hyvinvointialueen tärkein yhteistä toimintaa ohjaava suunnitelma, joka antaa kehukset hyvinvointialueen toiminnalle. Vuoden 2023 aikana laadittiin merkittäviä päätöksentekoon liitettäviä toimeenpano-ohjelmia. Merkittävin oli hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelma (kuvio 4), jonka toteutumista tarkastuslautakunta tässäkin arviointikertomuksessa arvioi. Aluehallitus päätti käynnistää kokouksessaan [14.2.2023 § 38](#) Keski-Suomen hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelman vuosille 2023–2025. Hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelma 2023–2025 "Ihmislähtöiseen Keski-Suomeen" kokoaa yhteen hyvinvointialueelta edellytetyjä lakisääteisiä ja muita toiminnan tueksi tarvittavia suunnitelmia yhdeksi kokonaisuudeksi.

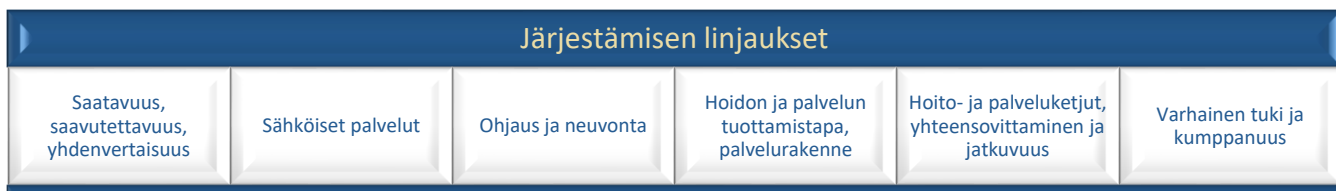

Kuvio 4. Hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelmat.

Hyvinvointialuestrategian menestystekijöiksi asetettiin; kumppanuus, asukkaat, tieto, uudistuminen, henkilöstö ja ihmislähtöiset palvelut. Henkilöstö, asukkaat, sidosryhmät ja yhteistyökumppanit osallistettiin hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelman tekemiseen mm. erilaisten työpajojen ja verkkokyselyjen avulla.

Talouden tasapainottamista ohjaavaksi asiakirjaksi laadittiin tuottavuusohjelma. Tuottavuusohjelma on osa hyvinvointialuestrategian uudistumisen menestystekijän toteutusta. Tuottavuusohjelman tarkoituksena on edistää erityisesti strategiaan sisältyvää toiminnan vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden tavoitetta. Tuottavuusohjelman avulla pyritään saavuttamaan toiminnassa sellaisia muutoksia, joilla voidaan hidastaa talousarviossa arvioitua kustannusten kasvua. Talouden tasapainottamisohjelma sisältyy hyvinvointialueen talousarvioon ja -suunnitelmaan, jonka aluevaltuusto on hyväksynyt [5.12.2023 § 93](#).

Yhtenä hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelmana laadittiin sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen linjaukset (kuvio 5). Järjestämisen linjaukset ohjaavat sote-palveluiden palvelutuotantoa kohti ihmislähtöistä Keski-Suomea. Ensimmäisessä vaiheessa palvelutuotantoa tarkastellaan sosiaali- ja terveystalouden näkökulmasta, mutta toimeenpanovaiheessa tarkastellaan myös yhteistoimintatilojen mm. kuntien, pelastustoimen ja konsernipalveluiden kanssa. Sosiaali- ja terveystalouden, sekä pelastuspalveluiden järjestämisen linjaukset hyväksyttiin aluevaltuuston kokouksessa [14.11.2023](#).

Kuvio 5. Keski-Suomen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen linjaukset.

Järjestämisen linjaukset on kuvattu yksityiskohtaisesti palveluverkkotyön suunnitelmien yhteydessä. Järjestämisen linjausten tavoitteena on edetä strategian tavoitteista kohti yksityiskohtaisempaa hyvinvointialueen uudistumisohjelmaa.

Osana järjestämisen linjauksia ja tuottavuusohjelmaa, hyvinvointialueella käynnistettiin palvelukanavien ja palveluverkon tavoitteellinen uudistaminen (Aluehallitus 7.11.2023 § 340). Palveluverkon uudistamisen tavoitetilana on palveluiden verkoston muutos ja kustannustehokkaiden palvelumuotojen käyttöönotto palvelutuotannossa. Palveluverkon uudistamisen menetelminä tulisi olemaan laaja-alaisten digipalveluiden käyttöönotto, liikkuvien, jalkautuvien ja kotiin vietävien palveluiden lisääminen sekä palvelupisteverkon eli fyysisten toimipisteiden arviointi ja uudistaminen. Palveluverkkouudistuksen suunnittelu aloitettiin vuoden 2023 aikana ja työ jatkuu toimeenpanona vuoden 2024 aikana. Kustannushyöty potentiaalia tälle uudistukselle on arvioitu olevan 14–32 milj. euroa. Palveluverkkouudistuksen myötä käynnistettiin laaja-alainen osallistamisen kampanja. Samalla aloitettiin palveluverkkouudistuksen ennakokvaikutusten arviointityö. Palveluverkkouudistukseen osallistettiin eri sidosryhmiä, sosiaali- ja terveystalouden johtoa, henkilöstöä, kuntalaisia, kunnanjohtajia sekä erityisryhmiä.

Palveluverkkouudistuksen valmistelussa huomioitiin monipuolisesti eri sidosryhmien osallistaminen.

Keski-Suomen hyvinvointialue käynnisti marraskuussa 2023 johtamisjärjestelmän ja organisaatorakenteen kokonaisarvioinnin ja uudistamisprosessin (Aluehallitus 7.11.2023 § 341). Rakennemuutoksessa tullaan arvioimaan organisaation toimintaa, toimivuutta sekä hyvinvointialueen taloudellista tilannetta. Tavoitteeksi on asetettu tutkia hyvinvointialueen johtamisjärjestelmän ja organisaatorakenteen vahvuuksia ja kehittämistarpeita sekä selvittää, kuinka hyvin ne tukevat palveluiden järjestämistä ja tuotannon yhteensovittamista. Lisäksi tullaan tarkastelemaan miten nykyiset järjestelmät ja rakenteet tukevat tuloksellista ja tavoitteellista esihenkilötyötä ja sen kehittämistä. Henkilöstöllä oli mahdollisuus osallistua johtamisjärjestelmän ja organisaatorakenteen arviointia koskevaan kyselyyn, minkä lisäksi arviointityön aikana haastateltiin noin 60 henkilöä.

Tarkastuslautakunta on vuoden 2023 väliarvioinnissaan esittänyt, että hyvinvointialueella tulee laatia uusien tehtävänimikkeiden mukaiset tehtävänkuvat ja määritellä tehtäviin vaadittava osaaminen. Samalla tarkastuslautakunta on esittänyt päätöksentekoon liittyvän vastuunjaon selkiyttämistä, koska vastuunjaon epäselvyyksien on todettu aiheuttavan henkilöstön kuormittavuutta. Aluehallitus on lausunnossaan vastannut, että tehtävänkuvat ja tehtävien mukaiset osaamisvaatimukset mm. koulutuksen, johtamisosaamisen ja työkokemuksen osalta laaditaan johtamisjärjestelmän ja organisaatorakennemuutoksen yhteydessä.

Henkilöstöohjelma on osa hyvinvointialuestrategian toteutusta. Henkilöstöohjelman tarkoituksena on varmistaa, että Keski-Suomen hyvinvointialueella on riittävä, osaava, hyvinvoiva, osallistuva ja sitoutunut henkilöstö oikeissa paikoissa oikeaan aikaan, jotta palvelut saadaan sujumaan tavoitellusti. Henkilöstöohjelman avulla linjataan Keski-Suomen hyvinvointialueen henkilöstöä koskevaa päätöksentekoa ja johtamista. Henkilöstöä osallistettiin henkilöstöohjelman laatimiseen Polis-kyselyn kautta syksyllä 2023. Henkilöstöohjelmaan on valikoitunut viisi (kuvio 6) painopistealuetta, jotka toimivat toiminnan kehittämisen kohteina tämän strategiakauden ajan.

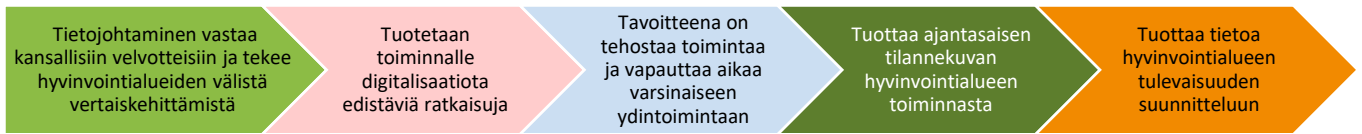

Kuvio 6. Henkilöstöohjelman strategiakauden kehittämiskohteet ja painopistealueet.

Henkilöstöohjelma toimii henkilöstöjohtamisen työkaluna ja ohjelman kehittämiskohteet strategiakaudelle on kuvattu kuviossa 6. Kehittämiskohteille on määritelty tavoitteet, keinot ja mittarit. Henkilöstöohjelman toteutus tapahtuu priorisoimalla ja rytmittämällä kehitystoimenpiteet koko strategiakauden ajalle. Tarkastuslautakunta tulee arvioimaan henkilöstöohjelman kehittämiskohteiden toteutusta ja raportoi toimenpiteiden vaikuttavuudesta aluevaltuustolle.

Aluehallitus hyväksyi [7.11.2023 § 344](#) digitalisaatio-ohjelman vuosille 2023–2025. Digitalisaatio- ja tieto-ohjelma tukevat muita strategian toimeenpano-ohjelman kokonaisuuksia. Digitalisaatio-ohjelman tulee jatkossa tuottaa digipalvelujen luontaisen palvelumuutosten lisäksi laajempaa toimintaprosessien tehostumista ja palveluverkon saavutettavuuden kasvamista. Digitalisaatio-ohjelmassa on keskitytty digitalisaation johtamiseen ja toiminnallistamiseen. Ohjelmalla pyritään vahvistamaan hyvinvointialueen kykyä hyödyntää digitalisaation mahdollisuuksia tehokkaan ja vaikuttavan palvelutuotannon järjestämiseksi ja tuottamiseksi. Digitalisaatio-ohjelma keskittyy siihen, millä keinoilla ja toimenpiteillä jo tunnistettuja kehittämiskohteita saadaan ohjelmakaudella edistettyä merkittävästi laajempaan toimintaprosessien tukeen ja asiakkaan palveluprosessien tehostumiseen. Digitalisaatiossa tehdään ekosysteemyhteistyötä alueen organisaatioiden, kansallisten toimijoiden ja yritysten kanssa.

Tietojohtaminen puolestaan tuottaa toiminnan kaikille tasoille ajantasaisen tilannekuvan hyvinvointialueen toiminnasta ja tietoa hyvinvointialueen tulevaisuuden suunnitteluun. Aluehallitus hyväksyi [7.11.2023 § 343](#) tieto-ohjelman vuosille 2023–2025. Tieto-ohjelmalla on vahva yhdyspinta läpileikkaavaan digitalisaatio-ohjelmaan. Ohjelman lyhyen aikavälin tavoitteena Keski-Suomen hyvinvointialueella on 2024–2025 vahvistaa tiedolla johtamisen edellytyksiä (osaaminen, työvälineet, tiedon laatu). Pidemmällä aikavälillä (2026–2030) on tarkoitus syventää kyvykkyyksiä kohti analyttistä ja optimoitua, tiedolla johdettua organisaatiota.

Kuvio 7. Tieto- ja digitalisaatio-ohjelman tavoitteita vuosille 2023–2025.

Yhtenä hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelmaksi on kirjattu kumppanuusohjelma. Kumppanuusohjelma ei ole vain yksi toimeenpano-ohjelma, vaan se koostuu useasta erillisestä ohjelmasta. Kumppanuusohjelma koostuu seuraavista ohjelmista; osallisuusohjelmasta, järjestöavustusten myöntämisen perusteista, puitesopimuksesta sekä vaikuttamistoimielinten toimintasäännöistä.

TKKI-neuvottelukunta käsitteli Tutkimus, koulutus, kehittäminen ja innovaatio -ohjelmaa (myöhemmin TKKI-ohjelma) kokouksessaan 23.11.2023 § 40. TKKI-ohjelma on osa hyvinvointialueen strategian toimeenpano-ohjelmaa ja sen toiminta nojaa hyvinvointialueen strategiisiin menestystekijöihin tieto ja uudistuminen. Ohjelma linjaa muun muassa sitä, miten Keski-Suomen hyvinvointialue uutena TKKI-toimijana tiivistää kumppanuutta korkeakoulujen ja oppilaitosten kanssa. Ohjelma vahvistaa muun muassa innovaatiotoimintaa, henkilöstön kehittymistä sekä monipuolistaa tutkimusta ja kehittämistyötä sosiaali-, terveydenhuollon ja pelastustoimen alalla. Ohjelma on valmisteltu TKKI-neuvottelukunnassa, jossa on mukana Jyväskylän yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston edustajat.

Hyvinvointialue on tiivistänyt merkittävästi yhteistyötä Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistojen kanssa. Hyvinvointialue vahvisti TKKI-toimintaa aluehallituksen päätöksellä (30.5.2023 § 184) perustamalla viiden yhteisprofessorin yhdessä Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistojen kanssa. Professorit on kohdennettu uudistumisen strategisille painopistealueille: hoito- ja sosiaalitieteisiin, nuorisopsykiatriaan, työkyvyn ylläpitämiseen sekä tekoälyn hyödyntämiseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä. Hyvin-

vointialueen aloitettua toimintansa, sairaanhoitopiiriltä siirtyi seitsemän professuuria, jotka ovat painottuneet terveydenhuoltoon ja erikoissairaanhoidon. Nyt perustettavat uudet professorit laajentavat tutkimus- ja kehittämistyötä koko hyvinvointialueen toimintaa tukevaksi. Tavoitteena on myös syventää ja monipuolistaa yhteistyötä Keski-Suomen hyvinvointialueen ja Jyväskylän yliopiston, Itä-Suomen yliopiston sekä Työterveyslaitoksen kanssa.

Uudet yhteisprofessorit:

- Hoitotieteen professori
- Hyvinvoinnin ja terveyden tekoälytutkimuksen apulaisprofessori
- Nuorisopsykiatrian professori
- Sosiaalityön työelämäprofessori
- Työkyvyn edistämisen työelämä- tai tutkimusprofessori

Tässä kappaleessa on käsitelty hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelmia. Vuosi 2023 oli vahvasti hyvinvointialuestrategian mukaisten toimeenpano-ohjelmien laatimista ja useiden eri toimijoiden osallistamista. Hyvinvointialuestrategia on pilkottu toimeenpano-ohjelmiksi, joissa on määritelty tavoitteet ja toimenpiteet. Toimeenpano-ohjelmien tavoitteet tulee olla kunnianhimoisia ja merkittävää ponnistelua vaativia. Hyvinvointialuestrategian

toimeenpano-ohjelmat ovat vaikeasti löydettävissä. Henkilöstön perehtymistä strategiaan toimeenpano-ohjelmiin edistäisi, mikäli kaikki ohjelmat löytyisivät Intran-sivujen Strategia-otsikon alta.

3.2. Hyvinvoiva, osaava ja osallistuva henkilöstö

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, 8§) edellyttää, että hyvinvointialueella on oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Laki edellyttää, että hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon johtamisessa on oltava monialaista asiantuntemusta ja eri ammattiryhmien yhteistyötä sekä hoito- ja toimintakäytäntöjen kehittämistä. Sote-järjestämislain 29 §:n mukaisessa selvityksessään sosiaali- ja terveysministeriölle Keski-Suomen hyvinvointialue ilmoitti kaikkien velvoitteiden ja mitoitusten täyttämässä suurimmaksi haasteekseen henkilöstön saatavuuden. Henkilöstö on määritelty hyvinvointialuestrategiassa yhdeksi menestystekijäksi.

Sosiaali- ja terveysalalla on jatkuvasti kasvava tarve osaavalle ja ammattitaitoiselle henkilöstölle. Työvoimavaje on yksi suurimmista haasteista hyvinvointialueiden toiminnan ja talouden tasapainottamiselle. Hyvinvoiva, osaava ja osallistuva henkilöstö on yksi kuudesta Keski-Suomen hyvinvointialuestrategian keskeisistä menestystekijöistä. Tällä menestystekijällä tavoitellaan henkilöstön saatavuuden lisäksi veto- ja pitovoiman sekä työhyvinvoinnin varmistamista. Hyvinvointialueen aluevaltuusto on hyväksynyt kokouksessaan 9.5.2023 § 39 talouden tasapainottamisen tuottavuusohjelman. Tuottavuusohjelman yhtenä tavoitteena on henkilöstön veto- ja pitovoimatekijöiden kokonaisvaltainen uudistaminen. Uudistamisella haetaan myös henkilöstökuluihin kustannusvaikuttavuutta. Tavoiteltavia kustannusvaikutuksia on kuvattu tuottavuusohjelmassa ja henkilöstöohjelmassa. Toimenpideohjelmien kustannusvaikutusta tuottavien toimenpiteiden käyntiin saattaminen aloitetaan vuoden 2024 puolella, joten tarkastuslautakunta ei arvioi toimenpideohjelmien kustannusvaikutuksia vuoden 2023 arviointikertomuksessa.

3.2.1 Hyvinvoiva henkilöstö

Strategisen työhyvinvointi- ja työkykyjohtamisen tueksi tarvitaan laadukasta työhyvinvointitietoa. Keski-Suomen hyvinvointialue osallistui vuoden 2023 loka-marraskuun aikana Työterveyslaitoksen toteuttamaan Mitä kuuluu? -työhyvinvointikyselyyn. Mitä kuuluu? -kysely on tutkimukseen perustuva, kokonaisvaltainen työhyvinvointikysely, joka on luotu sosiaali- ja terveydenhuoltoalan organisaatioille. Kyselyn toteuttaminen tarjoaa sote-organisaatioille lähtökohdan ja suunnan työhyvinvoinnin kehittämiseksi.

Kyselyssä oli neljä pääkategoriaa: työ, työyhteisö, johtaminen, sekä työterveys ja -turvallisuus. Keski-Suomen hyvinvointialueella kyselyyn vastausprosentiksi saatiin 55. Keski-Suomen hyvinvointialueen tulokset olivat hyvin saman suuntaiset muiden kyselyyn osallistuneiden hyvinvointialueiden kanssa. Tyytyväisimpiä vastaajat olivat työyhteisöjen toimivuuteen. Lähiesihenkilöiden oikeudenmukainen toiminta ja työyhteisöjen yhteistyö on koettiin Keski-Suomen hyvinvointialueella muuta paremmaksi. Hyvinvointialuetta suositeltiin työnantajaksi enemmän Keski-Suomessa, kuin muilla hyvinvointialueilla. Erityisesti

77 % Pelastustoimen henkilöstöstä suosittelisi ystävälleen Keski-Suomen hyvinvointialuetta työnantajaksi.

pelastustoimen henkilöstö suosittelisi (77 %) ystävälleen työnantajaksi Keski-Suomen hyvinvointialuetta.

Tulosten perusteella löytyi myös kehitettävää työhyvinvoinnin tukemisessa. Osa vastaajista (43 %) koki, että heidän työkykynsä mittaushetkellä oli alentunut. Keski-Suomen hyvinvointialueen vastaajista nuoremmat työntekijät kokivat, että työstä palautuminen on heikentynyt. Työstä palautumisen syitä tuleekin tarkastella, koska vuonna 2023 hyvinvointialueen henkilöstön lisätyö-, ylityö-, vuoronvaihto-, tuplavuoro- ja hälytysrahakustannukset olivat 14,2M€. Heikentyneeseen työstä palautumiseen voi vahvasti vaikuttaa henkilöstövajeen vuoksi tehdyt lisä- ja ylityöt sekä vuoronvaihdot ja tuplavuorot. Lisäksi heikentyneeseen työstä palautumiseen voi vaikuttaa joidenkin työntekijöiden kohdalla lomaoikeuden käyttämättömyys. Vuoden 2023 lomapalkkavelan suuruus oli 86,9 M€. Lomapalkkavelka kertyy henkilöstön pitämättömistä lomista. Hyvinvointialueen johdon tuleekin linjata ja varmistaa, että lomavuoden aikana ansaitut lomat ja kertyneet säästölomat pidetään pois. Kertyneistä säästölomista tulee tehdä poisпитosuunnitelma, jolloin suunnitelmalla on positiivinen työhyvinvointi- ja kustannusvaikutus.

Mitä kuuluu? -työhyvinvointikysely antaa arvokasta tietoa hyvinvointialueille siirtymisen jälkeisistä muutostilanteiden vaikutuksista henkilöstön kokemuksiin. Muutostilanteet lisäävät työntekijöiden epävarmuutta työn jatkuvuudesta. Tulosten mukaan muutosjohtamiseen tulee panostaa voimakkaasti. Panostusta tulee kohdentaa henkilöstön työnteosta ja osaamisesta annettavaan tunnustukseen ja arvostukseen. Johtamisessa tulee huomioida päätöksenteon oikeudenmukaisuus ja johdonmukaisuus. Tulosten valossa työntekijöiden työhyvinvoinnin tukemiseen tuleekin jatkossa kiinnittää erityistä huomiota. Yksi keskeinen tehtävä alan veto- ja pitovoiman lisäämiseksi on parantaa ja tukea nykyisen työvoiman työssä jaksamista.

Mitä kuuluu -työhyvinvointikysely toteutetaan vuosittain, joten tarkastuslautakunta tulee arvioimaan henkilöstön työhyvinvoinnin kehittymistä kyselystä saatujen tulosten valossa. Keräämme kumulatiivista tietoa osa-alueittain.

Taulukko 1 kuvaa Keski-Suomen hyvinvointialueen strategisia henkilöstöön liittyviä menestystekijöitä. Tarkastuslautakunta esittää arvionsa henkilöstöön liittyvien strategisten menestystekijöiden toteutumisesta vuoden 2023 aikana. Henkilöstön saatavuudessa on suuria puutteita. Henkilöstövaje kohdistuu useisiin ammattiryhmiin, määrällisesti suurin vaje on sairaanhoitajista. Henkilöstövajetta on paikattu vuokratyövoiman ostoilla.

STRATEGINEN MENESTYSTEKIJÄ	OHJAAVA ASIANKIRJA	TARKASTUSLAUTAKUNNAN HUOMIOT	TS, TK, VT*
Henkilöstön saatavuuden varmistaminen	Hyvinvointialuestrategia Henkilöstöohjelma Tuottavuusohjelma Osavuosisiksaus	Henkilöstön rekrytointihaasteet – Keski-Suomen hyvinvointialueen alueelliset erot tulee huomioida. Henkilöstömitoitus ja osaamisen varmistaminen potilasturvallisuuden ja työhyvinvoinnin lähtökohtana.	VT
Henkilöstön veto- ja pitovoiman sekä työhyvinvoinnin varmistaminen	Hyvinvointialuestrategia Henkilöstöohjelma	Mitä kuuluu-kyselyn tulosten raportointi ja hyödyntäminen. Keski-Suomen hyvinvointialueen henkilöstöstä 65 % suosittelisi työnantajaa ystävälliseen. Työnantajamielikuva-mittauksella saataisiin vastaus, miksi 35 % vastanneista ei suosittele hyvinvointialuetta työnantajakseen.	TK
Henkilöstön kuulemisen ja vaikutusmahdollisuuksien varmistaminen	Hyvinvointialuestrategia Henkilöstöohjelma	Mitä kuuluu? -työhyvinvointikyselyyn vastanneista 82 % kokee työhön liittyvät muutokset kielteisinä.	VT
Ydintehtävien sujuvoittaminen ja tarkoituksenmukainen jakaminen, mahdollisuus keskittyä olennaiseen.	Hyvinvointialuestrategia Henkilöstöohjelma	Ydintehtävien osaamisen jakaminen niin, ettei tehtävän hoitaminen ole yhden työntekijän varassa. Resurssien turvaaminen mm. tehtävien koordinoitun jakamisen kautta. Vastuunajon selkeyttäminen ja tehtävänkuvien laatiminen kaikille työntekijätasoisille.	VT
Kannustava palkitseminen, urakehitysmahdollisuuksien ja työelämän joustojen tarjoaminen perheen ja työn sujuvaksi yhdistämiseksi	Hyvinvointialuestrategia Tuottavuusohjelma Henkilöstöohjelma	Lähes puolet (43 %) Mitä kuuluu? -kyselyyn vastanneista kokee työkykynsä alentuneeksi. Tulos edellyttää organisaatiotason toimia työkyvyn tukemiseksi, pelkästään yksilöiden työkykyjohtaminen ei riitä. 67 % kokee, että työpäivän aiheuttamasta rasituksesta palautuminen ei toteudu. Työstä palautuminen on heikointa nuorilla.	VT
Laadukkaan esihenkilö- ja johtamisosaamisen varmistaminen sekä moniammatillisen osaamisen vahvistaminen. Henkilöstön, esihenkilöiden ja johdon osaamisen systemaattinen kehittäminen ja arviointi.	Hyvinvointialuestrategia Henkilöstöohjelma TKKI-ohjelma	Lähiesihenkilön toiminta koetaan oikeudenmukaiseksi. 32 % kokee, että päätöksenteko ei toteudu oikeudenmukaisesti. Ylimmän, keski- ja lähijohtajien tehtävänkuvat edistävät johtamisosaamisen varmistamista. Kenen vastuulla on esihenkilöiden ja johdon kehittymisen vaikuttavuuden seuranta ja raportointi?	VT
Tiivis yhteistyö alan opiskelijoiden kanssa.	Hyvinvointialuestrategia Henkilöstöohjelma TKKI-ohjelma	Tiivis yhteistyö myös alueen yliopiston ja ammatillisten oppilaitosten kanssa. Ennakointitieto alalle hakeutuvista ja valmistuvista. Aktiivinen ja aloitteellinen rooli YTA-yhteistyössä. KV-opiskelijoiden harjoittelujaksojen ja rekrytoinnin kehittäminen.	TK

*Tarkastuslautakunnan arvio: **TS = Tavoitearvo saavutettu**, **TK = Toimenpiteet käynnissä**, **VT= Vaatii toimenpiteitä**.

Taulukko 1. Henkilöstöön liittyvien strategisten menestystekijöiden arviointityökalu.

Henkilöstöohjelmaan on kirjattu runsaasti veto- ja pitovoimaa lisääviä menetelmiä sekä menetelmien vaikuttavuutta mittaavia mittareita. Tarkastuslautakunta huomioi vuoden 2023 väliarvioinnissaan, että tehtäväkuvien ja vastuunjaon epäselvyydet kuormittavat henkilöstöä. Aluehallitus on lausunnossaan vastannut tarkastuslautakunnalle, että aluehallituksen hyväksymän henkilöstöohjelman avulla linjataan Keski-Suomen hyvinvointialueen henkilöstöä koskevaa päätöksentekoa ja johtamista.

Tarkastuslautakunnan kysymys: Tehtäväkuvien ja vastuunjaon epäselvyydet kuormittavat henkilöstöä. Miten liikkeenluovutuksella hyvinvointialueelle siirtyneiden työntekijöiden ja uusien tehtäväkuvien laatiminen toteutetaan?

3.2.2 Osaamisen kehittäminen ja osaava henkilöstö

Keski-Suomen hyvinvointialueen henkilöstön osaamisen kehittämistä ohjaavat koulutusohjeet, henkilöstö- ja koulutus suunnitelma ja vuodesta 2019 lähtien kehitetty uramalli. Hyvinvointialueella toimii tietotaitokeskus, joka on erikoistunut taito- ja simulaatiokoulutukseen. Henkilöstön osaamisen vahvistaminen lisää klinisen työn asiakas- ja potilasturvallisuutta, toiminnan tehokkuutta sekä vaikuttavuutta.

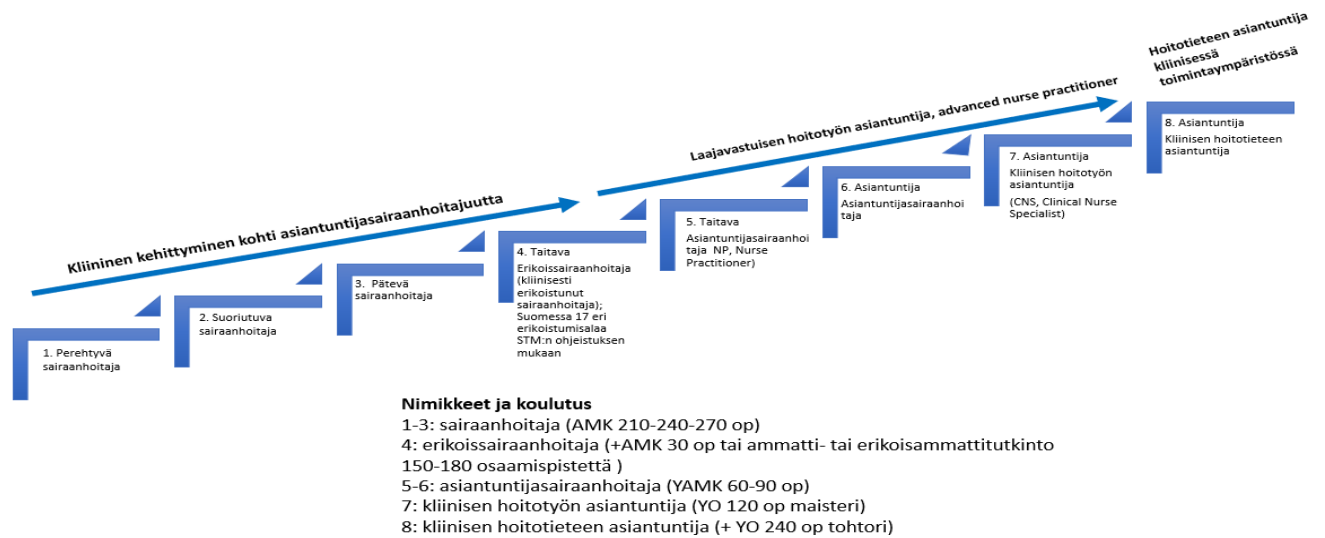
Tarkastuslautakunta huomioi vuoden 2023 väliarvioinnissa, että hyvinvointialueen tulee edistää alueellaan hallitusohjelmien (Marin, 2019 ja Orpo, 2023) sekä sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntija-, tehtävärakenteiden ja uramallin mukaista osaamisen kehittämistä. Keski-Suomen sote-alueella on uramallia kehitetty jo vuodesta 2019 lähtien hoito- ja terapiatyön osalta. Uramallia on käytetty sekä sairaanhoitajan (kuvio 8) että lähihoitajan (kuvio 9) veto- ja pitovoimaa lisäävänä menetelmänä. Mallia on sovellettu myös kättilöiden, terveydenhoitajien, röntgenhoitajien ja bioanalyttikkojen tehtäviin. Fysioterapeuttien, toimintaterapeuttien ja kuntoutusohjaajien osalta uramallirakenne on alustavasti kuvattu.

Uramalli perustuu asiakkaan ja potilaan tarpeeseen, työnvaativuuden lisääntymiseen sekä ammattilaisen osaamisen ja kompetenssin kasvuun.

Hoitohenkilöstön uramallin perustana on vuonna 2016 julkaistu ja vuonna 2024 päivitetty raportti hoitotyön laajenetuista tehtäväkuvista, STM:n ehdotukset osaamisen kehittämisestä sekä STM:n ja OKM:n ehdotukset sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittämisestä liittyen palveluiden uudistamiseen (STM 2021, VN 2023, APN 2023). Uramallin kehittämistä on tehty myös kansainväliseen tutkimukseen ja näyttöön perustuen.

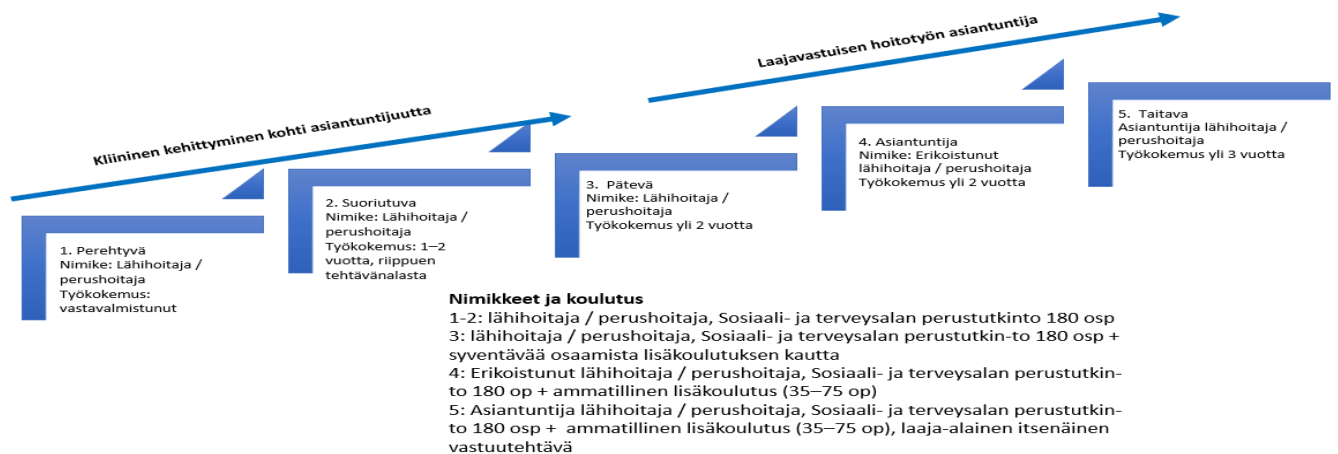
Tarkastuslautakunnan väliarvioinnin edellyttämistä toimenpiteistä aluehallitus on todennut, että uramallin laajentaminen hyvinvointialueen muihinkin ammatteihin on mahdollista.

Osaamisen kehittämistä edistävää uramallia on Keski-Suomen alueella kehitetty vuodesta 2019 lähtien ja se on toiminut veto-voimaa ja organisaatioon sitoutumista lisäävänä tekijänä ja on kansallisesti tunnettu.

Kuvio 8. Esimerkki sairaanhoitajan uramallista.

Nimikesuojattujen ammattihenkilöiden uramalli etenee perehtyvistä asiantuntijaan. Tasolla 1–2 nimikesuojattu ammattihenkilö on suorittanut sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon, tasolla 3 ammattilaisella on syventävää lisäkoulutusta tehtävänsä, tasolla 4 henkilö on suorittanut ammattitutkinnon lisäksi ammatillisen lisäkoulutuksen, esimerkiksi erikoisammattitutkinnon ja tasolla 5 henkilöllä on asiantuntijuuteen vaaditut ammattitutkinto, lisäkoulutus ja laaja-alainen itsenäinen tehtävä.

Kuvio 9. Esimerkki lähihoitajan / perushoitajan uramallista.

3.2.3 Osallistuva henkilöstö ja osallistava johtaminen

Hyvinvointialueen vetovoima lisääntyy keskittymällä työntekijöiden pitovoimaan, eli huolehtimalla alalla työskentelevistä työntekijöistä. Henkilöstövaje, suuri työkuorma ja jatkuvat muutokset heikentävät työrauhaa ja -hyvinvointia. Yksi keino pitovoiman lisäämiseen on henkilöstön mahdollisuus vaikuttaa omaan työhönsä. Hyvällä johtamisella tai sen puutteella on suora yhteys henkilöstön hyvinvointiin, alalla pysymiseen, hoidon laatuun ja potilasturvallisuuteen. Osallistava, käyttäjälähtöinen suunnittelu edistää henkilöstön muutosvalmiutta ja sitoutumista muutokseen ja myös eri tahojen välinen luottamus vahvistuu.

Osallistava johtaminen on asiantuntijuuden ja asiantuntijoiden, osaajien arvostamista. Osallistava johtajuus on luottamusta, vastuun antamista henkilöstölle ja muutoksen läpiviemistä yhdessä henkilöstön kanssa. Henkilöstöllä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa muutoksen toteutukseen ja heiltä tulee kysyä, miten muutoksia voidaan toteuttaa parhaalla mahdollisella tavalla. Henkilöstöä voidaan osallistaa myös esimerkiksi budjetin laatimiseen. Yhteistyö edellyttää aktiivista otetta myös henkilöstöltä. Henkilöstölle tulee luoda mahdollisuus tuoda esille kehityskohteita ja olla tietoisia hyvinvointialueen strategiasta.

Vuoden 2023 aikana hyvinvointialueella valmisteltiin useita toimintaan vaikuttavia toimintaohjelmia, kuten henkilöstöohjelma, tuottavuusohjelma, johtamisrakenteen uudistaminen ja palveluverkkouudistus. Henkilöstöä osallistettiin ja heiltä pyydettiin ideoita sähköisten kyselyiden välityksellä. Henkilöstölle pidettiin systemaattisesti Teams-yhteyksillä infotilaisuuksia, joissa annettiin mahdollisuus esittää kysymyksiä ja kommentteja. Henkilöstöä haastateltiin toimeenpano-ohjelmien laatimisen yhteydessä ja henkilöstön edustaja sai olla mukana työryhmätyöskentelyssä ohjelmia laadittaessa. Hyvinvointialueen henkilöstölle luotiin useita vaikuttamiskanavia, joilla pystyi vaikuttamaan toimeenpano-ohjelmien suunnitteluun. Ammattijärjestöt tosin kokivat, että heidän vaikuttamismahdollisuutensa toimenpideohjelmien laatimisessa olivat varsin suppeat. Ammattijärjestöjen mukaan heille mahdollistettiin hyvin osallistuminen hyvinvointialueen käynnistämisen suunnitteluun. Vuoden 2023 aikana, muutoksiin johtavien toimeenpano-ohjelmien suunnitteluun heille ei osoitettu yhtä kattavaa osallistumismahdollisuutta. Ammattijärjestöjen edustajat valitsivat keskuudestaan osallistujan hyvinvointialueen johtoryhmätyöskentelyyn.

Tarkastuslautakunta haluaa kiittää työyhteisöjä yhteistoimivuuden edistämisestä ja lähiesihenkilöiden oikeudenmukaisesta toimintatavasta.

Tarkastuslautakunnan huomiot:

1. Työntekijäroolissa työskentelevillä kokemus työn kuormittavuudesta oli suurempi kuin lähiesihenkilöillä tai ylimmällä johdolla. Työstä palautuminen oli heikointa nuorilla työntekijöillä.
2. Vuoden 2023 aikana henkilöstölle oli kertynyt runsaasti ylitöitä, vuoronvaihtoja ja tuplavuoroja, mitkä vaikuttivat negatiivisesti työstä palautumiseen. Ansaittuja lomia jäi pitämättä, mikä osaltaan heikensi työstä palautumista. Pitämättömistä lomista johtuva lomapalkkavelka oli vuoden 2023 osalta 86,9 M€
3. Keski-Suomen sote-alueella on hallitusohjelmien mukaista uramallia kehitetty vuodesta 2019 lähtien hoito- ja terapiatyön osalta. Uramalli toimii merkittävänä rekrytointivalttina ja vetovoimaa lisäävänä tekijänä.

Tarkastuslautakunnan kysymykset:

1. Miten työntekijöiden työhyvinvointiin ja työstä palautumiseen tullaan kiinnittämään huomiota ja mitä palautumista kehittäviä menetelmiä otetaan käyttöön?
2. Henkilöstön lisätyö-, ylityö-, vuoronvaihto-, tuplavuoro- ja hälytystyön tekemiseen tulee kiinnittää huomiota, jolloin edellä mainittujen menetelmien vähentäminen lisää työstä palautumista ja aiheuttaa positiivisen kustannusvaikutuksen. Miten ansaitut vuosilomat linjataan käyttämään pois lomavuoden aikana? Miten linjataan ja johdetaan säästölomien poispitosuunnitelma, jolla on selkeä positiivinen työhyvinvointi- ja kustannusvaikutus?
3. Miten hyvinvointialue laajentaa kansallisesti arvostetun uramallin käyttöönottoa eri ammattiryhmille?

3.3. Hyvinvointialueen työvoimaennuste

Palvelujen saatavuuden ja niiden piiriin pääsyn ongelmien taustalla on henkilöstövaje kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattialoilla. Sosiaali- ja terveystalouden henkilöstön riittävyys ja saatavuus ovat heikentyneet voimakkaasti viime vuosina. Sosiaali- ja terveysministeriön strategisessa tiekartassa (STM 2023:8) on kuvattu ohjelmassa tehtyä analyysityötä sote-henkilöstön riittävydestä ja saatavuudesta. Erityisesti esille nousee vaje lähihoitajista, sairaanhoitajista, lääkäreistä ja sosiaalityöntekijöistä. Tilanteeseen tarvitaan sekä alueellisia että kansallisia toimia.

Hyvinvointialueen henkilöstövaje sekä sote- että pelastustoimessa aiheuttivat merkittäviä palvelupoikkeamia. Jatkuva henkilöstövaje aiheuttaa puutteita työhyvinvoinnissa ja lisää työssä olevan henkilöstön psykososiaalista kuormitusta. Keski-Suomen hyvinvointialueella talouden ja HR-tietojen seuranta varten on käytössä MonetTieto-järjestelmä, jonka mukaan Keski-Suomen hyvinvointialueen henkilöstön määrä oli vuoden 2023 lopussa 11 927 (taulukko 2) työntekijää. Suurimman ammattiryhmän muodostivat lähihoitajat, joita oli 2342 työntekijää ja seuraavaksi suurin ammattiryhmä oli sairaanhoitajat, joita oli 2138 työntekijää.

Vuoden 2023 aikana myös pelastustoimi kärsi henkilöstövajeesta. Rekrytointihaasteet korostuivat erityisesti nk. päiväpaloasemilla ja monitoimiyksiköissä, joihin ei saatu rekrytoitua tarvittavaa määrää lain mukaisia kelpoisuusvaatimukset täyttäviä pelastajia. Päiväpaloasemalla tarkoitetaan sellaisia paloasemia, jotka ovat arkipäivisin klo 8–16 päätoimisella henkilöstöllä miehitettyjä asemia. 24/7 valmiudessa oleville paloasemien avoimet virat ja sijaisuudet saatiin hyvin täytettyä. Pelastustoimen henkilöstön lisäksi henkilöstötarvetta täydennettiin VPK-henkilöstöllä (vapaapalokunta) ja sivutoimisella pelastushenkilöstöllä. Sivutoimisella henkilöstöllä oli toistaiseksi voimassa olevat työsopimukset hyvinvointialueelle. Keski-Suomessa 18 VPK-yhdistystä oli tehnyt sopimukset hyvinvointialueen kanssa. Tällöin työnantajana on toiminut VPK, mutta sopimuksen mukaan hyvinvointialue on vastannut yhdistyksen puolesta tietyistä työnantajavelvoitteista, kuten työterveys ja palkanmaksu. Näiden järjestelyjen vuoksi pelastustoimi ei ole käyttänyt vuokratyövoimaa. Ensihoitopalveluiden henkilöstön saatavuudessa ei ollut merkittäviä poikkeamia. Pelastuslaitoksen henkilöstön saatavuutta ja siihen liittyvää veto- ja pitovoimaa selvitettiin vuoden 2023 aikana. Saadut tulokset tullaan esittämään palvelutasopäätöksen kehittämissuunnitelmassa, joka laaditaan vuosille 2024–2027.

Ammattiryhmä	Tammí	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu
Ensihoito ja pelastustoiminta	471	469	483	476	492	521	514	499	476	476	483	492
Lääkärit	757	770	780	778	868	863	830	786	831	834	836	841
Muu henkilöstö	1734	1747	1753	1772	1837	1884	1869	1807	1784	1780	1792	1765
Sosiaalihuolto	3227	3349	3429	3497	3629	3817	3722	3619	3668	3695	3797	3800
Terveydenhuolto	5060	5061	5033	5020	5158	5234	5186	4993	5017	4984	5023	5031
Yhteensä	11251	11396	11478	11541	11985	12315	12119	11702	11773	11763	11926	11927

Taulukko 2. Työntekijämäärät ammattiryhmittäin vuonna 2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt Hyvän työn ohjelman, joka sisältää sekä pitkän että lyhyen aikavälin toimenpiteitä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöpulan helpottamiseksi. Vuokratyövoiman ja ostopalveluiden käyttöä on lisätty, mikä on aiheuttanut henkilöstön vaihtuvuutta, sekä riskin hyvinvointialueen talouden hallinnalle.

Taulukossa 3 kuvataan vakituisen ja määräaikaisen henkilöstömäärän kehitystä. Lomakuukausina henkilöstömäärän kasvu johtuu lisääntyneen sijaishenkilöstön määrän takia. Suurimmillaan määräaikaisen henkilöstön määrä on ollut kesälomakuukausina, eli touko-, kesä-, heinä- ja elokuussa.

Palvelussuhteen luonteen ryhmä	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu
Määräaikainen	2102	2237	2287	2293	2669	2958	2766	2342	2333	2264	2420	2413
Vakinainen	9153	9170	9197	9261	9322	9365	9359	9365	9444	9510	9519	9514
Yhteensä	11251	11396	11478	11541	11985	12315	12119	11702	11773	11763	11926	11927

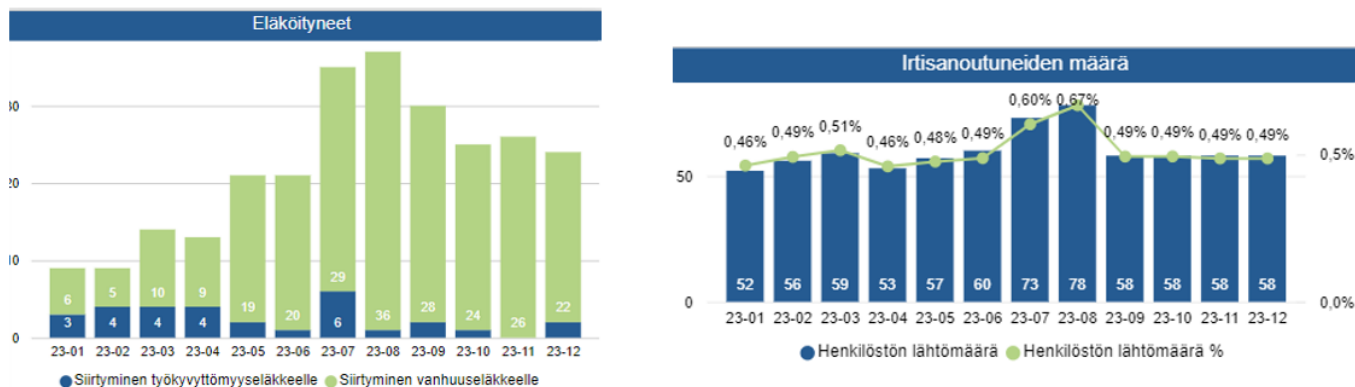
Taulukko 3. Henkilöstömäärän kehitys vuonna 2023.

Ammattiryhmäkohtaisessa tarkastelussa (taulukko 2) suurimman ryhmän muodostivat terveydenhuollon henkilöstö ja pienimmän ammattiryhmän lääkärit. Valtaosa henkilöstöstä oli vakituisessa työsuhteessa, määräaikaisia oli 2423 työntekijää. Vuoden 2023 aikana henkilöstömäärä kasvoi 676 työntekijällä. Määräaikaisten työntekijöiden määrä kasvoi 321 työntekijällä ja vakituisen henkilöstön määrä kasvoi 361 työntekijällä. Suurin kasvu henkilöstömäärässä oli sosiaalihuollon palvelualueella 573 työntekijää. Seuraavaksi eniten henkilöstömäärän kasvua oli lääkärihenkilöstössä 84 työntekijää. Ainoastaan terveydenhuollon henkilöstömäärä väheni; 29 työntekijällä. Suurin osa henkilöstöstä (taulukko 4) työskenteli sosiaali- ja terveyspalveluiden toimialueella. Pienin henkilöstömäärä oli pelastustoimen toimialueella.

Organisaatiotaso	Henkilöstön määrä
Konsernipalvelut	1 444
Pelastustoimi	466
Sosiaali- ja terveyspalvelut	10 017
Yhteensä	11 927

Taulukko 4. Henkilöstömäärä toimialueittain vuonna 2023. Lähde: MonetTieto.

Vuoden 2023 aikana koko henkilöstöstä eläköityi 264 työntekijää ja vakituisesta sekä määräaikaisesta henkilöstöstä irtisanoutui 720 työntekijää (MonetTieto).

Taulukko 5. Henkilöstön poistuma vuonna 2023 – eläköityneet ja irtisanoutuneet.

Julkisen alan eläkevakuuttaja KEVA (KEVA, 2023) on selvittänyt, miten kuntien ja hyvinvointialueiden työvoimatarpeisiin kyetään vastaamaan nyt ja tulevaisuudessa. Selvitystyön pohjalta voidaan todeta, että esimerkiksi sairaanhoitajia tarvitaan todella kipeästi lisää koko maahan. Kun ammattiryhmien henkilöstötarvetta tarkastellaan sen mukaan, missä ammattiryhmässä on suurin vaje suhteessa nykyiseen henkilöstöön, erottuvat joukosta psykologit ja sosiaalityöntekijät.

Analyysi kuvaa, missä ammattiryhmissä uhkaa tulevaisuudessa syntyä suurimmat ongelmat työvoiman saatavuuden kannalta. KEVAN ennusteanalyysin perusteella Keski-Suomen hyvinvointialueella psykologien ja sosiaalityöntekijöiden (taulukko 6) vaje on huomattava.

3.3.1 Hyvinvointialueen psykologien ja sosiaalityöntekijöiden riittävyys

Tilastoissa esitetään SOTE-sektorin työvoimatarpeet ja ennustetiedot vuoteen 2037 asti. Taulukossa esitetyt indeksiluvut kuvaavat ammattinimikkeen mukaista ylitarjontaa + ja ylikysyntää -.

	2011	2017	2022	2027	2032	2037
Kotipalvelutyöntekijä	-7,4	-10,4	1,8	3,4	4,3	-3,3
Koulunkäyntiavustajat	28,8	44,0	31,9	32,4	32,9	30,5
Lastenhoitaja	19,4	17,2	13,4	12,2	11,1	10,6
Perhepäivähoitaja	21,2	25,6	20,9	18,9	17,5	16,8
Psykologit	-2,3	-3,0	-53,2	-53,9	-54,4	-54,8
Sosiaalityöntekijä	-9,4	-39,7	-45,0	-45,9	-46,5	-46,9

Taulukko 6. Keski-Suomen hyvinvointialueen kasvatus- ja sosiaalialan henkilöstön ylitarjonta (+) ja ylikysyntä

(-). KEVA, 2023.

Myös suhteellisesti tarkasteltuna, Keski-Suomen hyvinvointialueella merkittävin vaje on psykologien ammattihenkilöistä. Psykologivaje on suurin oppilashuollossa perusopetuksen puolella. Vallalla oleva psykologivaje kuormittaa muita asiantuntijoita (mm. kuraattorit, terveydenhoitajat, muu opetushenkilöstö), sillä perustasolla on runsaasti sellaisia työtehtäviä, joita vain psykologit voivat hoitaa. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki korostaa moniammatillista yhteistyötä; silloin kun psykologien asiantuntijuus puuttuu työyhteisöstä, se kuormittaa

muita ammattilaisia. Psykologivajetta on paikattu ostopalveluna, mutta tällöin työpanosta voidaan osoittaa vain rajattuihin tehtäviin osaamisvajeen vuoksi. Vuokratyövoiman työpäntöksen kohdentamisen arviointivastuu on vakituisella psykologihenkilöstöllä.

Sosiaalityöntekijöiden vaje vaihtelee eri palveluissa, ja se on suurin lastensuojelun avohuollossa. Sosiaalityöntekijöistä on vajetta myös aikuissosiaalityössä sekä vammaispalveluissa. Varhaisen tuen palveluissa sosiaalityöntekijät kokevat suurta psykososiaalista kuormitusta. Kuormitusta aiheuttavat suuret asiakasmäärät ja asiakkaiden palveluihin pääsyn viivästyminen. Pätevien sosiaalityöntekijöiden vajeen vuoksi työtehtäviä siirretään lain sallimissa määrin sosiaaliohjaajien tehtäväksi. Henkilöstövajetta on pyritty korjaamaan sosiaaliohjaajien rekrytoinnilla, mutta tällöin tehtävänkuvaa tulee rajoittaa. Sosiaalityöntekijöiden ammattikunnassa on runsasta vaihtuvuutta, mikä puolestaan aiheuttaa paljon uusien työntekijöiden perehdyttämistä.

Sekä psykologien että sosiaalityöntekijöiden henkilöstövajetta on pyritty korjaamaan vuokratyövoimaa palkkaamalla. Uusien työntekijöiden perehdyttämiseen käytetään paljon aikaa ja se kuluttaa myös runsaasti resursseja. Hyvinvointialueen vuokratyövoiman käytöstä kertyneet kustannukset olivat vuonna 2023 sosiaalihuollon osalta noin 2,8M€.

3.3.2 Lääkärihenkilöstön riittävyys

Henkilöstövajeen vuoksi Keski-Suomen hyvinvointialue käytti vuonna 2023 lääkärityövoiman vuokraukseen yli 12M€, josta perustason osuus oli 9,5 M€. Lääkärihenkilöstön suurin vaje kohdistuu hammaslääkäreiden ammattiryhmään. Hammaslääkäreiden vaje syvenee tarkastelujaksolla (taulukko 7) vuosina 2022–2037. Myös yleislääkäreiden saatavuus heikenee tarkasteluajanjaksolla, kun taas erikoislääkäreiden määrä pysyy kuta kuinkin nykyisellä tasolla.

	2011	2017	2022	2027	2032	2037
Erikoislääkäri	-12,7	-5,2	-9,6	-9,3	-9,7	-10,4
Hammaslääkärit	-19,2	-12,2	-19,6	-20,7	-23,0	-24,0
Yleislääkärit	-10,1	-18,5	-10,0	-10,8	-12,4	-13,2

Taulukko 7. Keski-Suomen hyvinvointialueen lääkärityövoiman ylitarjonta (+) / ylikysyntä (-).

Voidaan todeta, että hyvinvointialueen lääkärivajetta pyrittiin korjaamaan runsaasti vuokratyövoimaa käyttäen. Vuokralääkärien osaamisen tasossa oli suurta vaihtelua ja vuokrahenkilöiden puutteellinen perehdyttäminen kuormittaa muuta henkilöstöä arjen asioissa ja käytännön työsuorituksissa. Vuokralääkäreiden palkat ovat vakituisen henkilöstön palkkoihin nähden korkeammat, mikä koetaan epäoikeudenmukaisuutena.

Hyvinvointialueen suun ja hampaiden hoidon palveluiden saata-
vuutta parannettiin merkittävästi syksyllä 2023 perustetun
liikkuvan hammashoitolan palveluilla. Liikkuva hammas-
hoitola on hammashoitohuoneeksi muutettu kontti, joka
voidaan tarvittaessa tuoda esimerkiksi koulun tai palve-
lukodin pihaan. Liikkuva hammashoitoyksikkö liikkuu
koko hyvinvointialueella. Hammashoitoyksikkö vastaa
normaalia hammashoitohuonetta ja siitä löytyy erillinen
hoituhuone, odotushuone sekä henkilökunnan taukotilat.
Yksikköön on esteetön pääsy.

Liikkuva hammashoitoyk-
sikkö on saanut runsaasti
positiivista palautetta käyt-
täjien taholta ja se on edel-
lävijä ja rohkaiseva esi-
merkki liikkuvien palvelujen
käyttöön otossa.

3.3.3 Hoitohenkilöstön riittävyys ja saatavuus

Sosiaali- ja terveysministeriö on Tiekartta 2022–2027 -ohjelmassaan antanut hyvinvointialu-
eille suosituksia sote-henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseen. Sote-henkilös-
tön riittävyyden ja saatavuuden -ohjelman työryhmän ehdotusten mukaan olennaista on
huolehtia henkilöstön riittävistä koulutusmääristä, työnjaon uudistamisesta ja työn organi-
soimisesta työpaikoilla. Erittäin merkittävää on, että työ kohdennetaan koulutusta vastaa-
viin tehtäviin. Ministeriön suosituksen mukaan, on välttämätöntä tehostaa kansainvälistä rek-
rytointia ja työperäistä maahanmuuttoa, parantaa työkykyä ja työhyvinvointia eri keinoin
sekä hyödyntää teknologisia ratkaisuja.

KEVA:n julkaiseman työvoimaennusteen (taulukko 8) mukaan Keski-Suomen hyvinvointialu-
een hoitohenkilöstön ammattiryhmärakenteissa ylitarjontaa on kättilöiden, lähihoitajien ja
ensihoitajien ammattiryhmissä. Henkilöstövajetta sen sijaan on sairaanhoitajien ja tervey-
denhoitajien ammattiryhmissä. Arvioitavaksi jää, saadaanko näiden ammattiryhmien väli-
sellä työnjaolla helpotusta sairaanhoitajien ja terveydenhoitajien vajeeseen.

	2011	2017	2022	2027	2032	2037
Kättilöt	7,0	22,2	6,2	6,1	6,8	6,7
Lähihoitaja	12,7	24,1	4,0	4,8	5,5	1,8
Osastonhoitaja	-21,1	-8,4	-3,5	-1,7	0,1	-4,4
Sairaanhoitaja	-13,3	-2,8	-13,5	-13,6	-12,9	-12,9
Sairaankuljetuksen ensihoitajat	10,5	5,0	4,2	4,2	4,5	4,5
Terveydenhoitaja	3,6	6,3	-12,6	-12,8	-11,8	-11,9

Taulukko 8. Keski-Suomen hyvinvointialueen hoitohenkilökunnan ylitarjonta (+) / ylikysyntä (-). KEVA, 2023.

Henkilöstövaje on aiheuttanut palvelutuotannon keskeytyksiä, jolloin useita terveysasemien
vuodeosastoja on jouduttu sulkemaan. Tämä puolestaan näyttäytyy erikoissairaanhoidon
ruuhkautumisena, koska potilasvirta tyrehtyy jatkohoitopaikkojen puutteen vuoksi.

Vuoden 2023 aikana hoitohenkilöstövajetta korjattiin ostamalla vuokratyövoimaa lähes
3M€:n edestä. Eniten vuokratyövoimaa ostettiin sosiaalihuollon ja perusterveydenhuollon
yksiköihin. Erikoissairaanhoidon vuokratyövoiman käyttö oli erittäin maltillista, koska kulut
olivat 1,6 % hoitohenkilöstön vuokratyövoiman kokonaiskustannuksista. Erikoissairaanhoi-
dossa käytössä oleva tiimityöskentelymalli lisää henkilöstön joustavaa liikkumista ja

vähentää merkittävästi vuokratyövoiman tarvetta. Kustannustehokasta tiimityöskentelymallia tulee laajentaa myös perustason yksiköiden käyttöön.

3.3.4 Hyvinvointialueen tukitoimintojen henkilöstön riittävyys

Tukitoimintojen ja muun sote-henkilöstön osalta suurin henkilöstövaje kohdistuu bioanalyttikkojen (taulukko 9) ammattiryhmään. Henkilöstövajetta on myös hammashoitajien, röntgenhoitajien ja välinehuoltajien ammattiryhmissä. Vastaavasti ylitarjontaa on fysioterapeuttien ammattiryhmässä. Taulukon ulkopuolelta voidaan todeta, että palo- ja pelastustoimi ei ole joutunut turvautumaan vuokratyövoiman käyttöön. Kiinteistötyöntekijöiden ja ravitsemushuollon henkilöstössä on jopa ylitarjontaa.

	2011	2017	2022	2027	2032	2037
Bioanalyttikot (terveydenhuolto) *	-42,9	-12,5	-14,8	-14,9	-14,5	-14,5
Fysioterapeutit ym.	3,9	10,4	3,7	3,6	4,4	4,3
Hammashoitaja	6,7	-4,0	-9,4	-8,5	-7,7	-12,0
Lääketieteell. kuvantamis-, laitetekniikan asiant.	-3,1	-1,2	-8,1	-8,2	-7,4	-7,5
Välinehuoltaja	-0,4	0,6	-10,2	-9,2	-8,4	-13,3

Taulukko 9. Keski-Suomen hyvinvointialueen muu soteala ja tukitoiminnot ylitarjonta (+) / ylikysyntä (-). KEVA, 2023.

Yhteenvedona voidaan todeta, että vuonna 2023 laadittu ennuste ei lupaa henkilöstövajeeseen helpotusta lähivuosina nykyisellä eläköitymistahdilla ja nyt suunnitelluilla tutkintomäärillä. Työvoiman saatavuus edellyttää hyvinvointialueella määrätietoista ja laaja-alaisia toimia henkilöstön veto- ja pitovoiman edistämiseen. Vaihtoehtoisena toimenpiteenä tulisi laatia linjaus tukipalveluiden ja toisen asteen hoitoalan koulutuksen saaneiden henkilöiden osaamisen hyödyntämisestä tehtävärakenteiden ja työnjaon menetelmillä. On tärkeää, että sote-ammattihenkilöiden työ kohdentuu koulutusta vastaaviin tehtäviin.

Näiden toimenpiteiden lisäksi on välttämätöntä tehostaa kansainvälistä rekrytointia. Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Gradian ammattiopisto kouluttavat kansainvälisillä linjoilla sote-alan ammattilaisia. Jyväskylän ammattikorkeakoulun kansainvälisestä Nursing-sairaanhoidajien opinto-ohjelmasta on viimeisen viiden vuoden aikana valmistunut vuosittain 26–57 sairaanhoitajaa. Tarkastuslautakunnan saamien tietojen mukaan näistä valmistuneista sairaanhoitajista lähes kaikki työllistyvät Keski-Suomen hyvinvointialueen ulkopuolelle.

Keski-Suomen hyvinvointialue on mukana ministeriön Hyvän työn ohjelmassa, jonka avulla saadaan rahoitusta sosiaali- ja terveysalan henkilöstövajetta helpottaville hankkeille. Henkilöstövajetta helpottavat hankkeet käynnistyvät vuoden 2024 aikana. Kehittämishankkeet käsitellään hyvinvointialueen henkilöstöjaostossa. Tarkastuslautakunta arvioi hankkeen vaikutusta henkilöstövajeen korjauksen osalta.

Vuoden 2023 aikana ei aloitettu henkilöstöohjelman mukaisia veto- ja pitovoimaa lisääviä hankkeita, vaan hankesuunnitelmat käsitellään ja toimeenpannaan vuoden 2024 aikana. Valalla olevaa henkilöstövajetta on korjattu työvoiman vuokrauksella sekä työvuorovaihdoksilla ja ylitöillä. Edellä mainituilla toimenpiteillä, henkilöstövajeen korjaus on maksanut Keski-Suomen hyvinvointialueelle yli 25 M€. Hyvinvointialueella ei ole systemaattista

raportointimenettelyä, jolla keikkalaistyövoiman kustannustietoa olisi tuotettu yksiköiden tietoon. Kustannustietoisuus voi parhaimmillaan edistää kriittisyyttä keikkalaistyövoiman hankintaan. Koska kustannustietoa on tuotettu vain tarpeen mukaan, erikseen pyydettyinä, talousarvion tarkastelu ja talousarviossa pysyminen on tältä osin mahdotonta lähiesihenkilöiden osalta.

Tarkastuslautakunnan huomiot:

1. Vuokratyövoiman käyttö on hyvinvointialueella kasvanut voimakkaasti. Lyhytaikaisten alle 13 kalenteripäivää kestäneiden palvelussuhteiden ammattiryhmäkohtaisia palkkatietoja ei ole systemaattisesti raportoitu vuoden 2023 aikana. Tiedot on ollut saatavilla vain pyydettyäessä ja tarpeen mukaan.
2. Henkilöstösuunnittelun käytössä on tukeuduttu Kevan tuottamaan eläköitymisennusteeseen. Eläköitymisennuste ei kerro alalle hakeutuvien ja alaa vaihtavien ammattilaisten virtaa.
3. Vuokratyövoiman osaaminen vaihtelee suuresti ja perehdytys voi olla puutteellista. Puutteellinen osaaminen ja perehdytys kuormittaa vakituista henkilöstöä ja heikentää potilasturvallisuutta.
4. Henkilöstöohjelmassa ei käsitellä kansainvälistä rekrytointiohjelmaa. Puutteelliseksi jää tieto Keski-Suomen oppilaitosyhteistyöstä ja kv-rekrytointisuunnitelmasta.

Tarkastuslautakunta seuraa vuokratyövoiman käytön ja kustannuksien kehitystä myös tulevien vuosien arviointiraporteissa.

Tarkastuslautakunta tulee arvioimaan vuokratyövoiman osaamisen varmistamista ja vuokratyöntekijöiden perehdyttämistä sekä kansainvälisen rekrytoinnin toteuttamista.

Tarkastuslautakunnan kysymykset

1. Miten raportointia kehitetään siten, että yksiköissä saadaan työvoiman vuokrauksesta sekä henkilöstölle maksetuista erilliskorvauksista (vuoronvaihdot, ylityöt) kuukausiraportit? Miten työvoiman vuokrauksesta ja henkilöstölle maksettujen erilliskorvausten kustannuksista raportoidaan esihenkilöille ja toimielimille?
2. Miten henkilöstöpalvelut tulee kehittämään henkilöstöä koskevaa tiedon keruuta systemaattisesti, jolloin voidaan ennakoida tulevien vuosien ammattiryhmäkohtaisia henkilöstötarpeita ja koulutusmääriä? Esimerkkinä mainittakoon → alalle haakeutuvien määrät, ennakoitietoa valmistuvien määristä, yksikkökohtaista tietoa rekrytointihaasteista (avointen työpaikkojen hakijamäärien kehitys), erikoistumiskoulutusten tarve, Jyväskylän ammatillisista oppilaitoksista valmistuneiden opiskelijoiden työllistyminen hyvinvointialueelle.
3. Miten hyvinvointialueella varmistetaan vuokratyövoiman laadukas osaaminen ja perehdytys?
4. Keski-Suomen ammatillisten oppilaitosten kv-linjoilta valmistuu vuosittain kymmeniä sote-alan ammattilaisia. Nursing-linjalta valmistuu vuosittain noin 40 ammattikorkeakoulututkinnon suorittanutta sairaanhoitajaa. Onko hyvinvointialueella ohjelmaa, jonka mukaan kansainvälisiltä linjoilta valmistuneita sote-ammattilaisia rekrytoidaan hyvinvointialueelle?

3.4 Terveydenhuoltolain mukainen hoitoon pääsy

Terveydenhuoltolaki (2010/1326) edellyttää hyvinvointialueita tuottamaan hoitoon pääsy-tietoa erikoissairaanhoidosta, perusterveydenhuollosta, alle 23-vuotiaiden erikoissairaanhoidotasoisesta mielenterveyspalvelusta ja suun terveydenhuollosta. Terveydenhuoltolaissa on niin ikään säädetty kiireettömään hoitoon pääsystä eli niin sanotusta hoitotakuusta. Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön (YTHS) korkeakouluopiskelijoille tuottamiin opiskeluterveydenhuollon palveluihin sovellettavat hoitoon pääsyn enimmäisajat vastaavat terveydenhuoltolain perusterveydenhuollon kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisaikoja.

Hyvinvointialue on vastuussa myös potilaiden kiireellisen hoidon järjestämisestä. Jos potilaan sairaus tai vamma edellyttää välitöntä arviota ja hoitoa, hänen on päästävä kiireelliseen hoitoon asuinpaikasta riippumatta. Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan myös päihteiden käytöstä johtuvaa välitöntä vierotushoidon tarvetta (Valvira, Hoitoon pääsy).

Hoitoon pääsulle on säädetty tietyt enimmäisajat. Hyvinvointialueen on julkaistava yleisessä tietoverkossa kuukausittain edellistä kuukautta koskevat tunnusluvut siitä, miten hoitoon pääsyn enimmäisaikojen noudattaminen toteutui. Lisäksi hyvinvointialueen tulee julkaista neljän kuukauden välein tiedot kiireettömään hoitoon pääsyn odotusajoista. Sote-järjestämissä säädetään hyvinvointialueen veloitteesta omavalvontaan, jonka osana sillä on velvoite valvoa hoitoon pääsyn toteutumista. Aluehallintovirastot ja Valvira valvovat hoitoon pääsyn toteutumista.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston mukaan ensisijainen valvonta- ja toimintavastuu perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisaikojen noudattamisessa on hyvinvointialueilla. Valvira ja aluehallintovirastot muistuttavat hyvinvointialueita kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisaikojen noudattamisesta ja omavalvonnan ensisijaisuudesta. Hyvinvointialueen on ohjattava ja valvottava järjestämisvastuulleen kuuluvaa palvelutuotantoa ja varmistettava omavalvonnallaan, etteivät hoitoon pääsyn enimmäisajat ylitä. Valvontaviranomaiset seuraavat hyvinvointialueen omavalvonnallisten toimenpiteiden riittävyyttä enimmäisaikojen noudattamisen varmistamiseksi.

Hoitoon pääsy-tiedot kuvataan laadukkaasti Keski-Suomen hyvinvointialueen Internet-sivuilla [Hoitoon pääsy ja odotusajat | Keski-Suomen hyvinvointialue \(hyvaks.fi\)](#), mutta hyvinvointialueen koko henkilöstön viestintäkanava Polku-intra -sivuilta tietoja ei ole saavilla. Hyvinvointialueen henkilöstö käyttää työssä ollessaan pääasiassa Polku-intran tietoja, joten hoitoon pääsy-tiedot tulisi löytyä myös Intran sivuilta.

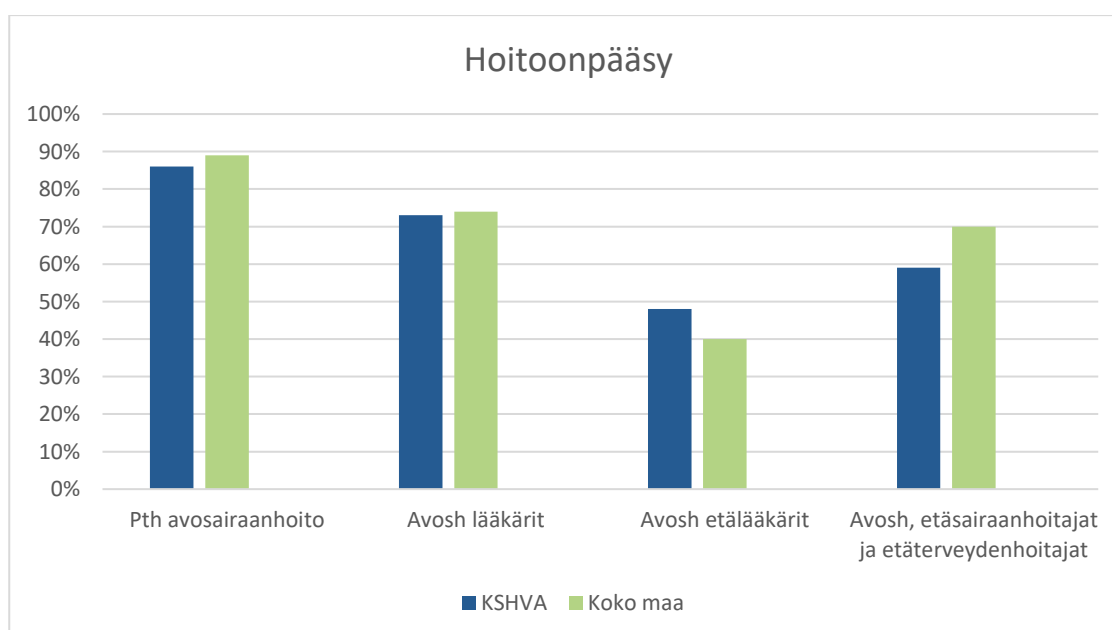
3.4.1 Hoitoon pääsy perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa

Perusterveydenhuollon kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisaikoja tiukennettiin portaittain 1.9.2023 alkaen, jolloin hoitotakuu perusterveydenhuollossa on 14 vuorokautta. Hoitoon pääsy -tiedot ovat osa perusterveydenhuollon avohoidon hoitoilmoituksen (Avohilmo) tietosisältöä. Hoitoon pääsy -raportointiin poimitaan tiedot toteutuneista kiireettömistä käynneistä, joita on edeltänyt ammattilaisen tekemä hoidon tarpeen arviointi. Terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaan perusterveydenhuollon kiireettömään suun terveydenhuollon ensimmäisen hoitoon pääsyn toteutumisen enimmäisaika yhteydenotosta ja hoidon tarpeen

arvioinnista käyntiin on 1.9.2023 – 31.10.2024 neljä kuukautta ([117/2023](#) lisätty 51 a § on väliaikaisesti voimassa 1.9.2023–31.10.2024, [1139/2023](#) muutettu 1 momentti tulee voimaan 1.11.2024).

Hyvinvointialueen on julkaistava verkkosivuilla tiedot hoitoon pääsyn odotusajoista perusterveydenhuollon osalta kuukausittain. Hoitoon pääsy ja odotusajat kuvataan Keski-Suomen hyvinvointialueen internet-sivuilla kattavasti ja Valviran ohjeita noudattaen. Hoitoon pääsytiedot päivittyvät kerran kuukaudessa aluehallintovirastoittain, terveyskeskuksittain ja toimipaikoittain. Tietoja voi tarkastella joko kuukausi- tai vuositasolla mittareista: käynneittäin, % hoitoon pääsykäynneistä, % kaikista kiireettömistä sairaanhoidon käynneistä. Hyvinvointialueen internet-sivuilla kuvataan hoitoon pääsy perusterveydenhuollon ja suun terveydenhuollon yksiköihin. Internet-sivuilla tiedotetaan perusterveydenhuollon hoitoon pääsyn 14 vuorokauden enimmäisajan toteutuminen. Tiedot on poimittu toteutuneista sairaanhoidon kiireettömistä yksilökäynneistä vastaanotolla ja etäasiointina, joita on edeltänyt yhteydenotto ja hoidon tarpeen arviointi. Hoitoon pääsytietoja voi tarkastella vastaanottajien ammattitaitain ja eri palvelumuodoissa (Avohilmo: Hoitoon pääsy perusterveydenhuollossa).

Hoitoon pääsy laillistetun terveydenhuollon ammattilaisen tekemän hoidon tarpeen arvioinnin perusteella perusterveydenhuollon avopalveluiden vastaanotolla toteutui pääsääntöisesti hyvin hoitotakuulain aikamääreiden mukaisesti. Hyvinvointialueen hoitoon pääsyn osuus perusterveydenhuollon avosairaanhoitoon oli 86 %, kun se koko maassa oli 89 %. Hoitoon pääsyn osuus avosairaanhoidon lääkäreille 14 vuorokauden kuluessa toteutui 73 %, mikä on koko maan (74 %) toteuman mukaista. Hyvinvointialueen avosairaanhoidon lääkäreiden hoitoon pääsykäynneistä 48 % toteutui etäpalveluina, mikä on enemmän kuin keskimäärin koko maassa (40 %). Avosairaanhoidon sairaanhoitajien ja terveydenhoitajien 14 vuorokauden hoitoon pääsykäynneistä 59 % toteutui etäpalveluina, kun vastaava luku koko maassa oli 70 %.

Kuvio 10. Hoitoon pääsyn toteutuminen perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa.

Hyvinvointialueella fysioterapiaan hoitoon pääsy toteutui 14 vuorokauden kuluessa 69-prosenttisesti, toisin sanoen 31 % fysioterapiaan pääsy toteutui yli hoitotakuurajan. Perusterveydenhuollon hoitoon pääsy toteutui mielenterveyshuollon osalta 76 % ja 24 % hoitoon pääsystä toteutui yli hoitotakuurajan.

3.4.2 Hoitoon pääsy erikoissairaanhoidossa

Kiireettömässä hoidossa erikoissairaanhoidon pääseminen edellyttää lääkärin lähetettä. Erikoissairaanhoidossa hoidon tarpeen arviointi on aloitettava kolmessa viikossa lähetteen saapumisesta. Hoidon tarpeen arvioinnin perusteella potilas voidaan asettaa hoitojonoon ja tällöin hoito tulee toteuttaa sairauden vaatiman kiireellisyyden mukaan, mutta viimeistään kuuden kuukauden kuluessa jonoon asettamisesta. Keski-Suomen hyvinvointialueen Internet-sivuilta voidaan tarkastella erikoisalakohtaisia odotusaikoja seuraavilla määritelmillä: ensikäynnin odotusajat erikoisalokkoin, lähetteen käsittelyajat erikoisalokkoin, kiireettömien leikkaustoimenpiteiden odotusajat erikoisalokkoin. Tunnusluvut perustuvat käynteihin, joita edeltänyt hoidon tarpeen arviointi on kirjautunut potilastietojärjestelmään oikein. Tietojohtamisen yksiköstä saadun tiedon mukaan tiedon laatua edistetään.

Joulukuun 2023 lopussa hyvinvointialueella 11 493 potilasta (taulukko 10) odotti kiireettömään erikoissairaanhoidon, mikä oli viidenneksi eniten kaikista hyvinvointialueista ja korkein hyvinvointialueista, jossa on keskussairaala.

Keski-Suomen hyvinvointialue, hoitoa odottaneiden määrä	Hoitoa odottaneiden määrä
30.6.2023	11 281
30.9.2023	11 249
31.12.2023	11 493

Taulukko 10. Kiireettömään erikoissairaanhoidon odottaneiden määrät vuonna 2023.

Yli 180 vuorokautta odottaneiden lukumäärä suhteutettuna asukaslukumäärään Keski-Suomessa oli vuonna 2023 joulukuun lopussa 77,8 hoitoa odottajaa/10 000 asukasta, kun vastaava luku koko maassa oli 48,1 odottajaa / 10 000 asukasta. Joulukuun lopussa (taulukko 11) 2023 yli puoli vuotta hoitoa odottaneiden määrä oli yli 2000 potilasta.

Keski-Suomen hyvinvointialue, ESH hoitoon pääsy	Yli 180 vrk hoitoa odottaneet	Yli 180 vrk hoitoa odottaneet, %
31.1.2023	1087	10
31.3.2023	973	9
30.6.2023	1 223	11
30.9.2023	1 999	18
31.12.2023	2 164	19

Taulukko 11. Yli puoli vuotta kiireetöntä erikoissairaanhoidon hoitoa odottaneiden osuus.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ilmoitti heinäkuussa 2023 aloittaneensa kiireettömään erikoissairaanhoidon pääsyn valvonnan 16 hyvinvointialueella ja HUS-yhtymässä. Keski-Suomen hyvinvointialue oli yksi valvonnan kohteista Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL:n keräämien seurantatietojen (<https://thl.fi/fi/-/jonot-kiireettomaan-erikoissairaanhoidon-kasvoivat-edelleen-huhtikuussa-2023>) perusteella

kiireettömään erikoissairaanhoidon pääsyn tilanne on jatkunut vaikeana. Hyvinvointialueella on runsaasti potilaita, jotka ovat odottaneet hoitoa terveydenhuoltolaissa säädettyjä enimmäisaikoja pidempään. Hyvinvointialueen tuli toimittaa Valviralle kattavat selvitykset ja seurantatiedot hoitoon pääsyn elokuun lopun tilanteesta 22.9.2023 mennessä.

Tarkastuslautakunnan tekemän asiakirjatarkastelun perusteella voidaan todeta, että erikoissairaanhoidon hoitoon pääsyn osalta selvitysraportti on toimitettu Valviraan määräaikaan mennessä.

3.4.3 Iäkkäiden palvelut hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollossa

Keskeisiä iäkkäiden palveluja ovat kotihoito, muut kotona asumista tukevat palvelut, omaishoito sekä yhteisöllinen asuminen ja ympärivuorokautinen palveluasuminen. Hyvinvointialueet vastaavat iäkkäiden henkilöiden palvelutarpeiden mukaisten laadukkaiden, oikea-aikaisten ja riittävien palvelujen järjestämisestä. Iäkkäiden palvelut ovat hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvaa sosiaalihuoltoa, jota aluehallintovirastot ja Valvira valvovat. Hyvinvointialue vastaa iäkkään henkilön tarvitsemien sosiaalipalveluiden myöntämisestä. Iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut viimeistään kolmen kuukauden kuluessa.

Hyvinvointialueella on ollut velvollisuus käyttää iäkkään henkilön toimintakyvyn arvioinnissa RAI-arviointivälineistöä 1.4.2023 alkaen. RAI-arviointi tehdään asiakkuuden alkaessa ja se pitää tarkistaa asiakkuuden aikana puolivuositain sekä aina, kun asiakkaan toimintakyvyssä tapahtuu olennaista muutosta.

Iäkkäiden palveluissa henkilöstön määrän, koulutuksen sekä rakenteen tulee vastata asiakkaiden palveluntarvetta. Vastuu asiakkaiden hoidosta ja huolenpidosta on hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä. Kotihoidossa henkilöstön työtehtävät ja työajat tulee suunnitella siten, että asiakkaat saavat palvelupäätöksen tai sopimuksen mukaisen tuntimäärän palveluja ja että työntekijöiden osaaminen vastaa asiakkaiden palveluntarvetta ja tehtävien edellyttämää osaamista. Ympärivuorokautisessa palveluasumisessa toteutunut vähimmäishenkilöstömitoitus on ollut 1.4.2023 alkaen 0,65 ja 1.12.2023 alkaen vähintään 0,7 työntekijää asiakasta kohti.

Odotusaika ympärivuorokautisen palveluasumisen piiriin keskiarvo oli 60 vuorokautta ja pisin odotusaika oli 229 vuorokautta. Odotusaika yhteisölliseen asumiseen keskiarvo oli 29 vuorokautta ja pisin odotusaika oli 77 vuorokautta.

4. Hyvinvointialueen talouden toteutuminen vuonna 2023

Hyvinvointialue aloitti toimintansa 1.1.2023, jolloin hyvinvointialueelle siirtyi 26:n eri organisaation sosiaali- ja terveystoimen palvelut sekä pelastustoimi. Hyvinvointialueuudistuksen lähtökohtana on ollut, että valtion rahoitus vastaa hyvinvointialueille siirtyvän toiminnan kustannuksia. Tämä ei näyttänyt kuitenkaan toteutuvan vuoden 2023 rahoituksen osalta. Toiminnan rakenteet eivät olleet vielä yhtenäiset hyvinvointialueen laajuisesti, mikä jo lähtökohtaisesti aiheutti tarvetta toimintojen yhtenäistämiseksi tuottavuuden parantamiseksi. Hyvinvointialueen ensimmäinen vuosi oli toiminnan vakiinnuttamisen aikaa.

Rahoituksen lähtötaso oli niukka, mikä loi tarvetta parantaa tuottavuutta talouden tasapainottamiseksi, joten tuottavuusohjelman laatiminen sisältyi vuoden 2023 talousarvion suunnitelmaan. Valtion rahoituksen puutteiden lisäksi vuoden 2023 alijäämää kasvatti työvoiman saatavuuden haasteet. Merkittävä alijäämä kertoo hyvinvointialueiden vaikeasta lähtötilanteesta: vuoden 2023 rahoitus ei vastannut hyvinvointialueille siirtyneiden toimintojen todellisia kustannuksia. Rahoituslainsäädäntö ei toiminut poikkeuksellisessa talouden tilanteessa siten, kuin sen oli tarkoitus toimia.

Aluevaltuusto hyväksyi muutokset vuoden 2023 talousarvioon kokouksissaan 9.5.2023 ja 14.11.2023. Hyvinvointialueen toimintatulot olivat vuoden 2023 tilinpäätöksessä 200,2 miljoonaa euroa ja ne toteutuivat 17,1 miljoonaa euroa (+9,3 %) talousarviota suurempana. Tulolajeittain tarkasteltuna toimintatulot muodostuvat myyntituotoista 56,4 miljoonaa euroa (-1,7 %), maksutuotoista 84,2 miljoonaa euroa (+7,8 %), tuista ja avustuksista 44,9 miljoonaa euroa (+21,6 %) ja muista toimintatuotoista 14,7 miljoonaa euroa (+37,1 %).

Tilivuoden 2023 toimintakulut olivat 1 426,0 miljoonaa euroa ja ne toteutuivat 38,1 miljoonaa euroa (+2,7 %) talousarviota suurempana. Toimintakuluista oli henkilöstökuluja 631,4 miljoonaa euroa (+1,6 %), josta lomapalkkakajaksotusten ja työaikaloidojen muutos lisäsi henkilöstömenoja 8,8 miljoonaa euroa. Palvelujen ostot olivat 586,9 miljoonaa euroa (+7,6 %). Aine-, tarvike- ja tavarahankintoihin käytettiin 100,1 miljoonaa euroa (+2,6 %). Avustuksiin käytettiin 21,2 miljoonaa euroa (-43,7 %) ja muihin toimintakuluihin 86,5 miljoonaa euroa (+1,3 %). Hyvinvointialueen vuosikate oli -74,4 miljoonaa euroa ja se heikkeni talousarviosta 18,9 miljoonaa euroa (+34,1 %).

Hyvinvointialueen aluevaltuusto hyväksyi kokouksessaan 9.5.2023 talouden tasapainottamisen tuottavuusohjelman. Hyvinvointialueen puolivuosisikatsaus jo osoitti, että talousennuste oli heikentynyt merkittävästi alkuperäisestä ennusteesta. Hyvinvointialueen alkuperäiseen talousarvioon oli kirjattu -44 M€ alijäämä. Puolivuosisikatsauksessa tilinpäätösennuste oli -96 M€ alijäämäinen. Hyvinvointialueelle laadittiin tuottavuusohjelma, johon kirjattiin toimenpiteitä, joilla pyritään vaikuttamaan kasvaneeseen alijäämään. Aluevaltuusto hyväksyi [14.11.2023 § 80](#) kokouksessaan muutetun talousarvion vuodelle 2023. Taulukossa 12 on kuvattu merkittävimmät poikkeamat, jotka vaikuttivat vuoden 2023 alkuperäisen talousarvion muutokseen.

Merkittävimmät talousarviomuutokset 2024

- Sote-alan palkkauksen ns. perälautaratkaisun vaikutuksia (maaliskuu 2023) ei huomioitu hyvinvointialueiden vuoden 2023 rahoituksessa eikä hyvinvointialueen vuoden 2023 talousarviossa, arvioitu vaikutus noin **9,7 miljoonaa euroa**
- Lainsäädäntöön perustuvat tilavuokrat kunnille olivat aiempaa tilakustannusten tasoa ja vuoden 2023 talousarviota suuremmat, vaikutus noin **10,5 miljoonaa euroa**
- Hintojen nousu oli alkuvuoden 2023 aikana ollut hyvinvointialueindeksiä suurempaa, arvioitu vaikutus noin **16 miljoonaa euroa**
- Ympäri vuorokautisten asumispalvelujen hinnankorotukset 1.4.2023 alkaen olivat 10–25 %, arvioitu vaikutus **10 miljoonaa euroa**
- Korkotaso nousi arvioitua enemmän, vaikutus noin **3,6 miljoonaa euroa**
- Korona-ajasta jäänyt hoito- ja hoivavelka oli kasvattanut palvelujen tarvetta enemmän kuin ennakoitiin, arvioitu vaikutus **yli 30 miljoonaa euroa**
- Lakisääteisten velvoitteiden tiukentuminen vuonna 2023 lisäsi kustannuksia enemmän kuin rahoituksen kasvu, arvioitu vaikutus noin **3 miljoonaa euroa** asumispalvelujen hinnankorotusten lisäksi

Taulukko 12. Vuoden 2023 merkittävimmät talousarvion muutokset.

1 000 €	TA 2023	Muutokset 2023	TA/M 2023	Toteuma 2023	Poikkeama	Poikkeama- %
Toimintatulot	172 305	10 832	183 136	200 209	17 072	9,3 %
Myyntitulot	40 508	16 841	57 349	56 365	-984	-1,7 %
Maksutulot	80 817	-2 661	78 155	84 243	6 088	7,8 %
Tuet ja avustukset	37 169	-268	36 901	44 887	7 985	21,6 %
Muut toimintatulot	13 810	-3 079	10 731	14 713	3 982	37,1 %
Toimintamenot	-1 269 911	-118 017	-1 387 928	-1 426 020	-38 092	2,7 %
Henkilöstömenot	-582 475	-39 198	-621 673	-631 381	-9 707	1,6 %
Palvelujen ostot	-490 568	-55 089	-545 656	-586 855	-41 199	7,6 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-81 286	-16 226	-97 513	-100 073	-2 560	2,6 %
Avustukset	-38 736	1 046	-37 690	-21 232	16 458	-43,7 %
Muut toimintamenot	-76 846	-8 550	-85 395	-86 478	-1 083	1,3 %
Toimintakate	-1 097 606	-107 185	-1 204 791	-1 225 811	-21 020	1,7 %
Valtion rahoitus	1 100 506	58 719	1 159 225	1 158 863	-361	0,0 %
Rahoitustulot ja -menot	-6 900	-3 040	-9 940	-7 487	2 453	-24,7 %
Korkotulot muilta	0	0	0	3 018	3 018	-
Muut rahoitustulot muilta	300	560	860	1 587	727	84,5 %
Korkomenot	-7 200	-3 600	-10 800	-11 989	-1 189	11,0 %
Muut rahoitusmenot	0	0	0	-103	-103	-
Vuosikate	-4 000	-51 506	-55 507	-74 435	-18 928	34,1 %
Poistot ja arvonalentumiset	-40 000	1 039	-38 961	-39 062	-101	0,3 %
Suunnitelman mukaiset poistot	-40 000	1 039	-38 961	-39 062	-101	0,3 %
Tilikauden tulos	-44 000	-50 467	-94 468	-113 497	-19 029	20,1 %
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	-	-	-	-	-	-
Varausten lisäys (-) tai vähennys (+)	-	-	-	-	-	-
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-	-	-	-	-	-
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-44 000	-50 467	-94 468	-113 497	-19 029	20,1 %

Taulukko 13. Tuloslaskelmaosan toteumatiedot.

Aluehallitus hyväksyi ja allekirjoitti vuoden 2023 Keski-Suomen hyvinvointialueen tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen 26.3.2024 pitämässään kokouksessa. Vuoden 2023 lopullisen tilinpäätöksen valmistuttua hyvinvointialueen talous jäi 113,5 M€ alijäämäiseksi. Näin ollen hyvinvointialueen alijäämä kasvoi aluevaltuuston hyväksymästä muutetusta talousarviosta vielä 19 M€. Hyvinvointialueen kassan riittävyys oli 31.12.2023 4,6 päivää.

Aluehallitus hyväksyi vuoden 2023 tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen ennen aluevaltuuston talousarvion lopullista muutuskäsittelyä. Aluehallitus tulee esittämään aluevaltuustolle, että hyvinvointialueen alijäämä 113,5 miljoonaa euroa kirjataan taseen omaan pääomaan.

4.1. Talouden tasapainottamistoimenpiteet

Hyvinvointialuelain 115§:n mukaan hyvinvointialueen tilinpäätöksessä taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa vuoden 2026 loppuun mennessä.

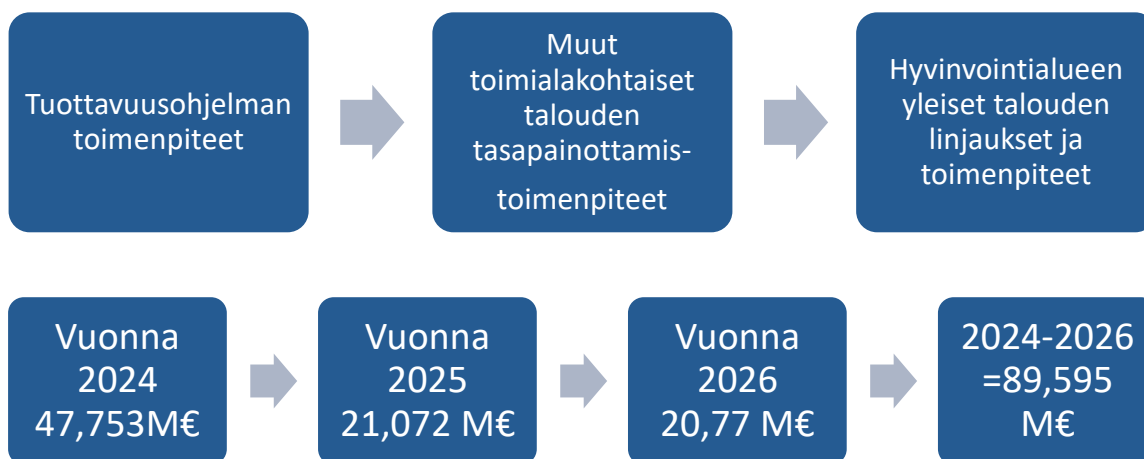
Hyvinvointialueen tuottavuuden tasapainottaminen keskittyy viiden (kuvio 11) kärkiteeman ympärille. Näiden teemojen ja kokonaisuuksien toimeenpanolla odotetaan saavutettavan merkittäviä mahdollisuuksia tuottavuuden parantamiseen. Kärkiteemoille asetettiin omat projektit, joilla pyritään edistämään hyvinvointialueen tuottavuutta ja haetaan kustannus-
hyötyjä vuosille 2023–2026. Kärkiteemojen toimeenpano-ohjelmilla tavoitellaan vuosille 2023–2026 kustannus-
hyötyä 48–103 miljoonan euron verran.

Kuvio 11. Talouden tasapainottamisohjelman kärkiteemat. Lähde: Tuottavuusohjelma.

Kärkiteemoilla haetaan tukea hyvinvointialuestrategian tavoitteille ja menestystekijöille. Vuosille 2023–2026 kirjatuille kärkiteemoille on asetettu euromääräiset kustannushyötypotentiaalit, joita kuvataan kuviossa 11. Palveluverkon uudistamisella ja ikääntyneiden palvelurakenteen muutoksilla pyritään keventämään palvelurakennetta. Vahvistetaan avo- ja ennaltaehkäiseviä palveluita ja vähennetään laitospaikkamääriä. Palveluverkkouudistuksen tavoitteena on kustannustehokkaiden palvelumuotojen käyttöönotto. Tuottavuusohjelman mukaan, ikääntyneiden palvelurakenteen muutosta tulee vauhdittaa ja tavoitteena on varmistaa muutoksen onnistuminen. Henkilöstön kärkiteema keskittyy resurssijohtamisen kehittämiseen. Tavoitteena on sairauspoissaolojen vähentäminen ja henkilöstörakenteen uudistaminen kustannustehokkaasti. Pitovoimatekijänä edistetään ammatillista kehitystä tukevaa urapolkujamallia. Hankintojen ja ostojen osalta tuottavuutta lisätään seuranta- ja ohjeistusta kehittäen. Tietohallinnon uudistamiseen ja tiedolla johtamisen vahvistamiseen ei suoraan ole kohdennettu kustannushyötyjä. Yhteisenä tavoitetilana tulee olemaan, että tarvitaan älykästä tiedolla johtamista, pelkkä tiedon keruu ei riitä. Mikäli hyvinvointialueen data ei ole tarpeeksi laadukasta ja siinä on vääriä tietoja tai se on puutteellista, voi se tarkoittaa pienempää rahoitusta hyvinvointialueelle. Tarkastuslautakunta arvioi, että laadukkailla tietojärjestelmillä ja tiedolla johtamisella on mahdollista saavuttaa merkittäviä kustannushyötyjä. Tietohallinnon ja tiedolla johtamisen kustannushyötyjen potentiaalia tuottavuusohjelmaan ei ole määritelty.

Keski-Suomen hyvinvointialueen talouden tasapainottamisohjelma vuosille 2024–2026 koostuu kolmesta kärkiteemasta (kuvio 12). Näillä toimenpiteillä tavoitellaan talouden sopeutusta seuraavasti.

Kuvio 12. Talouden euromääräinen sopeuttamistavoite vuosille 2024–2026. Lähde, Talousarviokirja 2024, sivu 189 (Aluevaltuusto 5.12.2023 § 93).

Vuoden 2024 talousarvio oli laadittu -50,4 miljoonaa euroa alijäämäiseksi. Mittava alijäämä edellyttää merkittävää talouden sopeuttamista jo vuonna 2024. Vuodelle 2024 talousarvioon sisältyvillä tuottavuus- ja sopeuttamistoimenpiteillä tavoitellaan 47,9 M€ säästöä. Hyvinvointialueen tulee huolehtia lakisääteisistä palveluista ja perusoikeuksista, lisäksi toimintaa vaikeuttaa mittava henkilöstövaje ja ikääntyvän väestön palvelutarpeen kasvu.

Hyvinvointialueen talouden toimintaympäristö jatkuu epävakana samaan aikaan kun ympäröivä maailmantilanne ja työvoiman saatavuuden haasteet jatkavat talouden epävakautta.

Hyvinvointialueen aluevaltuuston hyväksymän tuottavuusohjelman lisäksi tulee toimialueilla noudattaa erikseen annettuja (taulukko 14) talouden tasapainottamisen ohjeita. Hyvinvointialueen linjauksen mukaan säästövelvoite koskee jokaista työntekijää, määrärahaa, kustannuspaikkaa ja menokohtaa. Eriksään annetuille talouden tasapainottamisen ohjeille ei ole asetettu euromääräistä kustannushyötytavoitetta.

Myös päätöksenteon jokaisella tasolla tulee sitoutua talouden tasapainotustyöhön, jotta saavutetaan kestävä taso tilikauden tuloksen osalta.

Talouden muut sopeuttamistoimenpiteet:

- Palvelujen ostot, kartoitettava aina edullisin vaihtoehto.
- Tavaroiden hankinnat, toteutetaan ainoastaan välttämättömät laitehankinnat.
- Tarvikkeiden käyttö ja muut arjen ratkaisut, pääsääntöisesti työyksiköihin ei tilata työnantajan kustannuksella tarjoiluja.
- ICT-hankinnat, pääsääntöisesti uusia ohjelmistoja ei hankita.
- Rekrytointien rajoittaminen - pääsääntöisesti koskee kaikkia hallinnon tehtäviä sekä asiantuntija- ja kehittämistehtäviä. Ei koske palvelutuotannon rajapinnassa tehtävää työtä.
- Työn suunnitelmallisuus. Vartilla on väliä- periaate kaikkeen toimintaan.
- Harkinnanvaraiset palkantarkastukset, uusia henkilökohtaisialisiä ja kertapalkkioita ei myönnetä.
- Lomapalkkavelan pienentäminen - esihenkilöiden tehtävänä on järjestää ja aikatauluttaa lomapäivien pois pitäminen.
- Kokoukset ja muut tilaisuudet - vain tarpeelliset osallistujat kutsutaan ja ensisijaisesti käytetään etäkokouksia. Tarjoilua ei järjestetä hyvinvointialueen kustannuksella.
- Koulutukset ja matkustaminen - karsitaan ne, jotka eivät ole välttämättömiä. Osallistutaan ensisijaisesti etänä.
- Energiansäästö - valot sammutetaan ja vettä ei juokseteta enempää kuin on tarpeen.
- Virkistystilaisuudet, esimerkiksi TYHY ja pikkujoulut - pikkujoulut järjestetään omakustanteisesti.
- Lehtitilaukset - henkilöstön käyttöön ei tilata uutta kirjallisuutta tai lehtiä ja olemassa olevat lehtitilaukset päätetään.

Taulukko 14. Muut talouden sopeuttamistoimenpiteet.

Vuoden 2023 tilinpäätöksen toteumatietojen perusteella on nähtävissä, että laadittu talouden tasapainottamissuunnitelma vuosille 2024–2026 ei ole riittävä. Tarkastuslautakunnan saamien tietojen mukaan, vuoden 2025 talousarvion valmistelun yhteydessä suunnitelmaa täsmennetään ja huomioidaan muuttunut talouden tilanne seuraaville suunnitelmakausille. Erityistä huomiota tuleekin kiinnittää suunnitelman realistisuuteen ja toteuttamiskelpoisuuteen. Vuoden 2023 tilinpäätös oli 113,5 miljoonaa euroa alijäämäinen, ja taloussuunnitelmassa vuoden 2026 loppuun mennessä talouden sopeuttamistoimenpiteillä alijäämää on korjattu liki 90 miljoonan euron osalta. Esitettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden jälkeen kumulatiivista alijäämää tulee edelleen vuonna 2026 olemaan 23,905 miljoonaa euroa.

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan, talousarviokirjassa esitetyt ja muut erikseen annetut taloudensopeuttamistoimenpiteet eivät ole riittäviä toimenpiteitä talouden tasapainottamiselle. Vuosittaista säästötavoitetta tulee nostaa ja talouden kehityksen raportointia tulee tehostaa myös aluevaltuustolle.

4.2. Vuokratyövoiman käyttö ja erilliskorvaukset

Henkilöstön heikon saatavuuden vuoksi vuokratyövoiman käyttö oli vuonna 2023 merkittävää. Vuokratyövoiman kustannukset olivat yli 16 M€ (taulukko 15). Hoitohenkilökunnan ja lääkäreiden saatavuudessa oli haasteita, ja henkilöstövaje rajoitti palvelujen tuottamista. Suurimmat kustannukset kertyivät perustason lääkäri työvoiman vuokrauksesta, lähes 10 M€. Vähiten vuokratyövoimaa käytti erikoissairaanhoidon yksiköt. Erityisesti erikoissairaanhoidon hoitohenkilöstön tiimityöskentelymallilla hallittiin vuokratyövoiman tarvetta.

Hyvinvointialueen tuottavuusohjelman yhtenä tavoitteena on resurssijohtamista kehittämällä, henkilöstövuokrauksesta luopuminen. Tarkastuslautakunta tulee arvioimaan vuokratyövoiman käytön kehittymistä, kustannuksia sekä resurssijohtamisen kehittämisen vaikuttavuutta.

Työvoimanvuokraus	Lääkärit	Hoitajat	Muu henkilöstö	Yhteensä
Erikoissairaanhoido	2 230 667,91	48 222,13	4 598,14	2 283 488,18
Perusterveydenhuolto	9 478 063,95	1 294 118,24	419 039,66	11 191 221,85
Sosiaalihuolto	399 988,32	1 631 273,81	751 445,18	2 782 707,31
Yhteensä	12 108 720,18	2 973 614,18	1 175 082,98	16 257 417,34

Taulukko 15. Vuoden 2023 työvoiman vuokrauksesta aiheutuneet kustannukset. Lähde: Talousjohtaja Suntioinen.

Vuoden 2023 alijäämä kasvoi yllättäen lopulliseen tilinpäätökseen lähes 9M€ (taulukko 16) lomapalkkavelan, erilliskorvausten ja työaikapankin saldokertymän vuoksi. Hyvinvointialueen lomapalkkavelka oli vuoden 2023 osalta yhteensä 86,9 M€. Lomapalkkavelan muutos muutettuun talousarvioon oli 7 M€ (taulukko 16), josta lähes 4 miljoonaa euroa muodostui koti- ja asumispalveluiden vastuualueelta. Lomapalkkavelka lasketaan siten, että lasketaan yhteen kaikkien työntekijöiden kertyneiden ja pitämättömien lomien rahallinen arvo. Lomapalkkavelan määrä on se summa, joka työnantajalle aiheutuisi maksettavaksi, jos pitämättömät lomat, säästövapaat ja muut palkalliset vapaat sekä kuluvalta lomanmääräytymisvuodelta ansaittu loma tulisivat kerralla maksettavaksi.

Lomakertymän seuranta vaikeuttaa hyvinvointialueella käytössä olevan henkilöstöportaalissa olevien lomaoikeuksia ilmoittavan järjestelmän epäluotettavuus. Lähiesihenkilöiden laatima resurssiviisas lomasuunnitelma on haasteellista, koska työntekijöiden lomakertymät eivät päivitty järjestelmään reaaliajassa. Loma-oikeuksien "tarkastusajo" tehdään

lomavuoden päättymisen yhteydessä, jolloin toimintavuoden ensimmäinen kvartaali on jo eletty. Kesken lomavuoden työsuhteen aloittaneiden työntekijöiden lomaoikeudet päivittyvät vasta lomavuoden päättymisen jälkeen, eli huhtikuussa. Lomaoikeuksia tarkastellaan SAP henkilöstöportaalista. Järjestelmän epäluotettavuutta lisää toimintavirhe, joka ei laske lomaoikeuksia kokonaistyöajan piirissä oleville viranhaltijoille. Järjestelmän luotettavuuteen tulee suhtautua varauksella ja todetut järjestelmäpuutteet tulee korjata viiveettä.

Tulosvaikutteiset erillis-korvaukset 2023			
Tulosvaikutteinen lomapalkkavelan muutos	Tulosvaikutteiset työaikapankki kertymät	Tulosvaikutteiset lisätyö-, ylityö-, vuoronvaihto	Yhteensä
7 038 919,15 €	619 551,33 €	1 194 914,23 €	8 853 384,71 €

Taulukko 16. Lisätalousarvioon tulosvaikutteiset muutokset. Lähde: Talousjohtaja Suntiainen, 14.2.2024

Hyvinvointialueen lomapalkkavelan suuruus vuodelta 2023 oli 86,9 milj. euroa. Lomapalkkavelkaan sisältyy myös työntekijöiden oikeus lomarahaan. Lomapalkkavelkaan ei sisälly työaikaseurannan ja työaikapankin saldojen muutokset, jotka on esitetty taulukossa 16 omina erinään. Niiden vaikutus alijäämän kasvuun oli yhteensä 1,8 milj. euroa.

Tarkastuslautakunnan huomiot:

1. Vuoden 2023 loppuvuoden alijäämä kasvoi lomapalkkavelan, lisä- ja ylityön sekä vuoronvaihtokorvausten kasvun vuoksi. Vuokratyövoiman käyttö ylitti ennusteen ja tuottavuusohjelman mukaan vuokratyövoiman käytöstä tullaan luopumaan. Edellä mainitut kustannukset olivat vuoden 2023 aikana 25 110 802,05 M€.
2. Henkilöstöportaalin lomaoikeuskertymä ei tuota luotettavaa lomaoikeustietoa. Järjestelmän ylläpidosta ja toimintavarmuudesta vastaa Monetra.
3. Henkilöstöportaalin kehittäminen lomaoikeuksien kertymätiedon osalta.
4. Tarkastuslautakunta tulee seuraamaan lomapalkkavelan, vuokratyövoiman ja erillis-korvausten kehittymistä vuoden 2024 aikana.

Aluevaltuusto ei käsitellyt talousarviopoikkeamia ennen tilinpäätöksen käsittelyä, vaan aluehallitus hyväksyi ja allekirjoitti 26.3.2024 tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen vuodelta 2023. Tarkastuslautakunta sai aluehallituksen hyväksymän tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen käyttöönsä 16.4.2024 sitä erikseen pyydettyään.

Tarkastuslautakunnan kysymys

1. Miten hyvinvointialueen johto linjaa lomapalkkavelan vähentämisen.
 - a. Miten lomapalkkavelan vähentäminen toteutetaan?
 - b. Miten lomapalkkavelan kertymän kehitystä seurataan ja raportoidaan?
 - c. Miten SAP-järjestelmän lomakertymätietojen luotettavuus varmistetaan?
2. Vuoden 2023 talousseurannassa ja -raportoinnissa on ollut selviä puutteita. Millaisia korjaavia toimenpiteitä talouden seurantaan tuodaan ripeällä aikajänteellä ja miten ne otetaan käyttöön?
3. Toimielinten ja viranhaltijoiden tehtäviä, toimivaltaa ja vastuita päätöksenteossa tulee noudattaa hyvinvointialuelain ja hallintosäännön mukaisesti. Miten varmistetaan, että hyvinvointialueen päätöksenteko toteutuu hyvän hallintotavan mukaisesti?

4.3. Keski-Suomen hyvinvointialueen toimialat

Hyvinvointialueen henkilöstöorganisaatio jakautuu kolmeen toimialaan, jotka ovat Konsernipalvelut, Sosiaali- ja terveystalot sekä Pelastustoimi. Toimialojen tehtävänä on tukea hyvinvointialueen johtajan tehtävää ja konsernin johtamista asetettujen tavoitteiden ja strategian mukaisesti. Toimialoja johtavat toimialajohtajat: konsernipalveluiden toimialajohtaja, sosiaali- ja terveystaloiden toimialajohtaja ja pelastuspalveluiden toimialajohtaja pelastusjohtajan nimikkeellä (pelastuslain 26 §:n mukainen ylin viranhaltija).

1 000 €	TA 2023	Muutokset 2023	TA/M 2023	TP 2023	Poikkeama	Poikkeama-%
KÄYTTÖTALOUS (Toimintakate)						
Strateginen johtaminen ja järjestäminen	-9 078	364	-8 713	-9 301	-588	7 %
Johtamisen tukipalvelut	-167 176	-4 435	-171 611	-178 490	-6 879	4 %
Palvelutuotannon tukipalvelut	-61 464	-479	-61 943	-63 022	-1 079	2 %
Keski-Suomen pelastuslaitos	-32 793	0	-32 793	-29 997	2 796	-9 %
Sosiaali- ja terveystalot toimialan keskitetyt palv	-573	-1 204	-1 777	-3 234	-1 457	82 %
Lasten, nuorten ja perheiden palvelut	-102 566	-11 219	-113 785	-120 626	-6 841	6 %
Koti- ja asumispalvelut	-207 076	-32 824	-239 900	-231 951	7 949	-3 %
Laaja-alainen sosiaali- ja terveyskeskus	-205 301	-30 795	-236 096	-248 771	-12 675	5 %
Sairaalapalvelut	-311 580	-26 594	-338 174	-340 419	-2 245	1 %

Taulukko 17. Toimialojen käyttötalouden toteutuminen.

Taulukossa 17 kuvataan aluevaltuustoon nähden sitoviksi käyttötalouden tavoitteiksi määriteltyjen vastuualueiden toimintakatteen toteutuminen. Konsernipalveluiden toimiala

koostuu strateginen johtaminen ja järjestäminen, johtamisen tukipalvelut ja palvelutuotannon tukipalveluiden vastuualueista. Konsernipalveluiden toimiala ylitti talousarvionsa 8,5 M€. Keski-Suomen pelastuslaitos koostuu riskienhallinnan (onnettomuuksien ehkäisy, varautuminen ja väestönsuojelu), pelastustoiminnan ja ensihoidon palvelualueista. Pelastustoimi alitti talousarvionsa 2,8 miljoonalla eurolla. Säästöjä syntyi henkilöstön rekrytointien suunnittelulla ja priorisoinnilla.

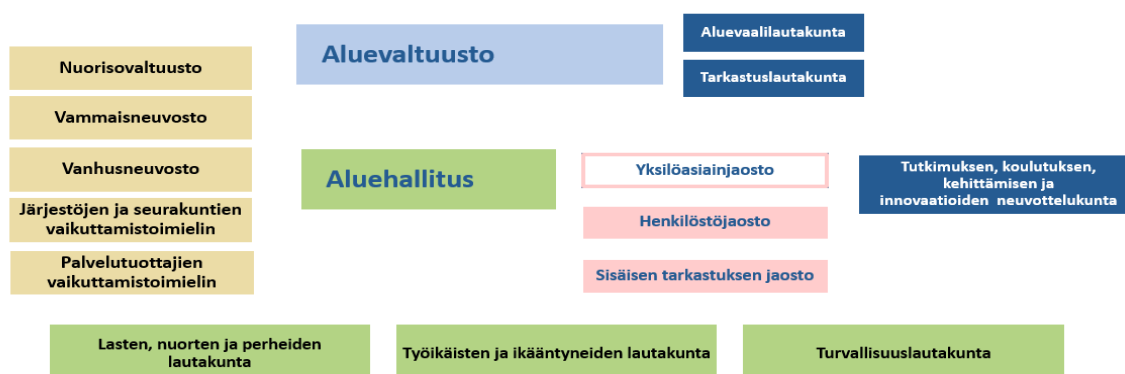
Hyvinvointialueen kolmas toimiala on sosiaali- ja terveystyöt, joka koostuu sote-keskityistä palveluista, lasten, nuorten ja perheiden palveluista, koti- ja asumispalveluista, laaja-alainen sosiaali- ja terveyskeskus ja sairaalapalveluiden vastuualueista. Sosiaali- ja terveyspalveluiden toimiala ylitti talousarvionsa 15,3 M€. Suurin talousarviolytitys kirjattiin laaja-alaisen sosiaali- ja terveyskeskus vastuualueelle. Toimintakate muutetun talousarvion jälkeen oli -12,7 miljoonaa euroa.

4.4. Keski-Suomen hyvinvointialueen toimielimet ja niiden toiminta

Keski-Suomen hyvinvointialueen ylintä päätäntävaltaa käyttää Keski-Suomen aluevaltuusto, joka aloitti toimintansa 1.3.2022. Aluevaltuustossa on 69 edustajaa ja se johtaa hyvinvointialueen toimintaa, hallintoa ja taloutta. Aluevaltuuston tehtävistä on säädetty hyvinvointialuelaisissa (611/2021, 22§). Aluevaltuusto on nimennyt kokouksessaan 1.3.2022 aluehallituksen, jonka toimintakausi jatkuu vuoteen 2025 saakka. Aluehallitus johtaa niin ikään hyvinvointialueen toimintaa, hallintoa ja taloutta. Hyvinvointialuejohtaja johtaa aluehallituksen alaisena hyvinvointialueen hallintoa, taloudenhoitoa ja muuta toimintaa.

Aluevaltuusto on kokoontunut vuoden 2023 aikana yhteensä yhdeksän kertaa ja aluehallitus on kokoontunut yhteensä kaksikymmentäviisi kertaa. Aluevaltuuston ja aluehallituksen ja tarkastuslautakunnan lisäksi hyvinvointialueella on toiminut lautakuntia, jaostoja ja neuvostoja (kuvio 13), jotka ovat kokoontuneet kuukausittain tai harvemmin.

Keski-Suomen hyvinvointialueen toimielinrakenne

Kuvio 13. Keski-Suomen hyvinvointialueen toimielinrakenne.

Aluevaltuuston alaisina toimivat aluevaalilautakunta ja tarkastuslautakunta. Aluehallituksen alaisuudessa toimii kolme lautakuntaa, kolme jaostoa, vaikuttamistoimielimiä ja neuvottelukunta. Keski-Suomen hyvinvointialueen lautakuntien roolina on toimia palveluiden järjestämisen tukena sekä valmistelevinä toimialiminä aluehallitukselle.

Hyvinvointialueen talouden sopeuttamistoimenpiteisiin on linjattu kokouksiin ja muihin tilaisuuksiin liittyviä käytänteitä. Linjauksissa on ohjeistettu, että kokouskäytänteitä sujuvoitetaan ja kokouksiin kutsutaan vain tarpeelliset osallistujat. Digitaalisia työkaluja tulee hyödyntää tehokkaasti ja ensisijaisesti käytetään etäkokouksia, jolloin säästetään osallistujien aikaa ja matkakulukorvauksia. Kokousten ja tilaisuuksien osalta tulee noudattaa hyvinvointialueen ohjeita edustamisesta ja vieraanvaraisuudesta. Lisäksi on linjattu, että kokoukset ja tilaisuudet tulee järjestää ensisijaisesti hyvinvointialueen hallinnoimissa tiloissa. Ulkopuolisia tiloja voidaan käyttää, jos hyvinvointialueella ei ole käytettävissä tilaisuuden luonteeseen tai henkilöstömitoitukseltaan sopivia tiloja. Sopeuttamistoimenpiteissä on linjattu, että kokouksissa ja tapaamisissa ei järjestetä tarjoilua hyvinvointialueen kustannuksella.

Tarkastuslautakunta on vuoden 2023 väliarviossaan tarkastellut hyvinvointialueen toimielinrakennetta ja niiden toimintaa. Tarkastuslautakunta on esittänyt asetettavaksi toimielintyölle selkeitä tavoitteita sekä resurssiviisaita ja kustannustehokkaita käytänteitä. Hyvinvointialueen toimielinrakennetta onkin syytä tarkastella resurssiviisaasti ja kustannustehokkaasti, päällekkäisyyksiä poistaen. Toimielinten kustannustehokkuutta voidaan edistää edellä mainittuja sopeuttamishjelmanohjeita noudattaen.

Tarkastuslautakunnan kysymys:

Miten toimielimet edistivät toimintansa kustannustehokkuutta vuoden 2023 aikana?

5. Arviointikertomuksen yhteenveto

Keski-Suomen hyvinvointialueen aluevaltuusto on asettanut tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen ja arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunnan työnä on kehittää talouden seurannalla ja toiminnan vaikuttavuusarvioinnilla Keski-Suomen hyvinvointialueen toimintaa. Hyvinvointialueen toiminnan tuloksellisuutta ei voida arvioida vain taloudellisen onnistumisen kautta, vaan toiminnan onnistumista arvioidaan myös suhteessa alueen tarpeisiin ja odotuksiin. Tarkastuslautakunta on käynyt läpi keskeiset hyvinvointialueen toimintavuotta 2023 kuvaavat asiakirjat ja tilintarkastusasiakirjat sekä kuullut asiantuntijoita arviointityön tukena.

Keski-Suomen hyvinvointialueen tilinpäätös vuodelta 2023 oli 113,5 miljoonaa euroa alijäämäinen. Vuoden 2023 absoluuttinen tulos oli hyvinvointialueiden kolmanneksi heikoin ja asukaskohtainen tulos toiseksi heikoin. Hyvinvointialueella tunnistettiin, että mikäli suuntaa ei saada korjattua niin olemme niiden hyvinvointialueiden joukossa, joiden osalta arviointimenettely seurauksineen on todennäköinen. Hyvinvointialueiden rahoituslainsäädäntö ei toimi kuten oli tarkoitus. Tarkoitus on ollut, että alkutilanteessa hyvinvointialueiden valtiolta saama rahoitus ja toiminnan kustannukset vastaavat toisiaan. Hyvinvointialueiden saama valtion rahoitus ei vastannut palvelujen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia eikä rahoitusmalliin sisältyvä jälkikäteistarkistus korjaa tilannetta täysimääräisesti.

Vaikeasta taloustilanteesta ja henkilöstövajeesta huolimatta, Keski-Suomen hyvinvointialueella tuotettiin vuoden 2023 aikana korkealaatuisia sosiaali- ja terveyspalveluita sekä pelastustoimintaa. Siirtymä hyvinvointialueelle sujui vaivatta ja toiminnassa ei havaittu siirtymästä johtuvia palvelutuotannon poikkeamia. Kansallisilla mittareilla mitattuna, palvelutuotanto oli joillakin osin maan parasta. Esimerkkinä tästä mainittakoon kotihoidon palvelutuntien toteutuminen, joka THL:n mittausten mukaan Keski-Suomen hyvinvointialueella toteutui alueista parhaiten. Muitakin palvelutuotannon parannuksia tehtiin, kuten lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluita parannettiin, digitaalinen sote-keskus laajeni kaikkien keski-suomalaisien käyttöön ja kuntouttava päivätoiminta laajennettiin koko maakunnan alueelle.

Vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä siirtyi 21 hyvinvointialueelle 1.1.2023. Uudistuksen tavoitteena on luoda tasa-arvoisempi palvelujen saatavuus ja vähentää ihmisten välisiä terveys- ja hyvinvointieroja. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan yleisestä ohjaamisesta, suunnittelusta ja kehittämisestä. Pelastustoimen yleinen johtaminen, ohjaus ja valvonta kuuluvat sisäministeriölle. Valtionvarainministeriö seuraa hyvinvointialueiden toimintaa ja taloutta. Tarkastuslautakunnan keskeisin tehtävä on arvioida, ovatko aluevaltuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet hyvinvointialueella toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla sekä arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista. Aluevaltuuston asettamia toiminnallisia ja taloudellisia tavoitteita hyvinvointialue ei ensimmäisenä toimintavuotenaan onnistunut saavuttamaan. Tämä on Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunnan ensimmäinen arviointikertomus hyvinvointialueen toiminnasta ja taloudesta.

” *However beautiful the strategy, you should occasionally look at the results*” – Winston Churchill

7. Allekirjoitukset

Elma Hyöky

Irma Hirsjärvi

Juha Kaistinen

Merja Lahtinen

Leila Lindell

Tapio Puolimatka

Tuomo Silvast

Juha Suonperä

Jouni Vuori

LIITTEET

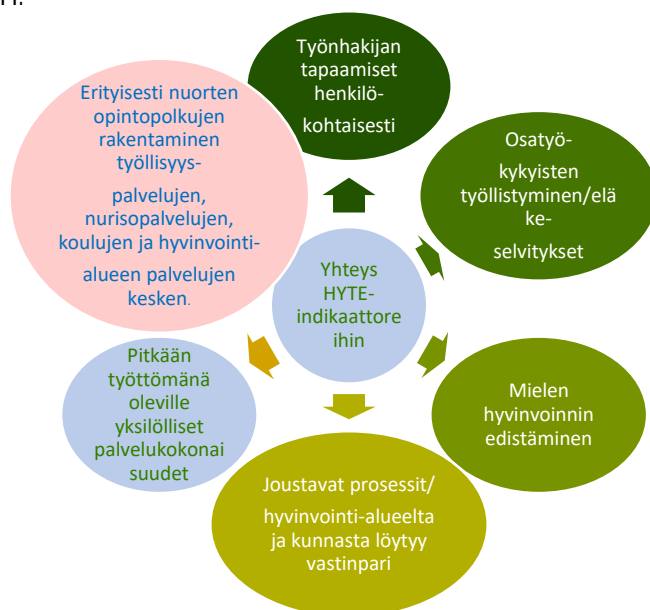
Liite 1

KESKI-SUOMEN KUNTIEN, HYVINVOINTIALUEEN JA KESKI-SUOMEN LIITON TARKASTUSLAUTAKUNTIEN yhteinen arviointi

Vuoden 2022 arviointikertomukseen annettujen kuntien ja hyvinvointialueen hallitusten vastausten yhteenveto:

Tarkastuslautakunnat kiinnittivät huomiota kahteen teemaan, joihin hallitukset antoivat lausuntonsa. Alla on vastausten tiivistelmät niistä seikoista, joihin tulisi jatkossa panostaa:

Työllisyyden edistämiseen liittyvän yhdyspintayhteistyön toimivuus ja hyte-indikaattoreiden paraneminen:

Kuvio 14. Kuntien ja hyvinvointialueen hallitusten vastaukset.

Vuoden 2023 yhteinen arviointi

Vuoden 2023 tarkastuslautakuntien arviointikohteeksi valittiin lasten ja nuorten liikkumisen edistäminen.

Arvioinnin tavoite oli selvittää, miten "Keski-Suomi liikkuu 2030 -agenda" toteutetaan kuntien ja hyvinvointialueen toimenpiteillä <https://www.kesli.fi/ksliikkuu/agenda/>. Agendan tarkoitus on yhdistää maakunnan toimijat edistämään liikkumista ja aktiivista arkea vaikuttavasti ja

laajalla yhteistyöllä. Agenda kannustaa toimenpiteisiin, joilla lisätään keskisuomalaisten päivittäistä liikkumista 15 prosenttia vuoteen 2030 mennessä seuraavilla tavoitteilla:

- 1) Rakennetaan elinympäristöt liikuntaan aktivoiviksi
- 2) Järjestetään lasten ja nuorten arkipäivät fyysisesti aktiivisiksi
- 3) Panostetaan työikäisten liikkumiseen
- 4) Edistetään ikääntyvien liikuntamahdollisuuksia
- 5) Yhteisöt liikkumisen innostajana ja mahdollistajana

Hyvinvointialueen strategiassa on tavoitteena keskisuomalaisten hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen. Hyvinvointisuunnitelma osana hyvinvointialueen strategian toimeenpanoa: Hyvinvointialueen strategian keskeinen menestystekijä ovat hyvinvoivat asukkaat. Strategia korostaa hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamista sekä koetun hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kokemuksen vahvistamista merkittävästi vuoteen 2030.

Keski-Suomen hyvinvointialueen Lasten, nuorten ja perheiden lautakunta käsitteli hyvinvointisuunnitelmaa [15.11.2023 § 105](#). Hyvinvointisuunnitelma on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen ohjelmakokonaisuutta, joka toimeenpanee hyvinvointialueen strategiaa. Hyvinvointisuunnitelma tukee linjauksillaan sekä toimenpidesuosituksillaan arjen turvallisuuden, liikunnallisen elämäntavan ja mielenterveyden vahvistamista. Painopisteiden mukaiset toimenpiteet huomioidaan kaikissa alaohjelmissa.

Hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2024–2025 on hyväksytty Lasten, nuorten ja perheiden lautakunnassa [15.11.2023 § 106](#). Suunnitelman mukaan hyvinvointialueen lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavien palveluiden keskeisenä tavoitteena on edistää liikunnallista elämäntapaa vahvistaen lasten ja nuorten myönteistä keho- ja ruokasuhdetta ja ehkäisten ylipainoa ja lihavuutta. Keskeiset toimenpiteet kohdistuvat hoito- ja palveluketju työhön, lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavien ammattilaisten elämäntapaohjauksen osaamisen vahvistamiseen, Neuvokas perhe -menetelmän jalkautukseen sekä kunta-hyvinvointialueyhdyspintatyöhön kuntien liikuntaneuvonnan ja sivistyspalveluissa toteutettavan ruokakasvatuksen edistämiseksi.

Tarkastuslautakunnan huomio:

Hyvinvointialueen rooli lasten ja nuorten liikunnan edistämisessä on tärkeä, sillä lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon terveystarkastusten toteutuminen vaikuttaa HYTE-rahoitusosuuden suuruuteen vuoden 2026 alusta (käytännössä jo 2024).

Tarkastuslautakunnan kysymykset:

1. Mitä tavoitteita hyvinvointialuestrategiaan on asetettu lasten ja nuorten liikkumisen edistämiseen?
2. Mitä hyvinvointialueen hyvinvointikertomukseen on raportoitu lasten ja nuorten liikunnan edistämisestä?
3. Miten HYTE-kertoimeen vaikuttavat lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon tarkastukset toteutuivat hyvinvointialueella vuonna 2023?

Keski-Suomen tarkastuslautakuntien yhteinen arviointi – lasten ja nuorten liikkumisen edistäminen

Arvioinnin tavoite on selvittää, miten "Keski-Suomi liikkuu 2030-agendaa" toteutetaan kuntien ja hyvinvointialueen toimenpiteillä <https://www.kesli.fi/ksliikkuu/agenda/>. Agendan tarkoitus on yhdistää maakunnan toimijat edistämään liikkumista ja aktiivista arkea vaikuttavasti ja laajalla yhteistyöllä. Agenda kannustaa toimenpiteisiin, joilla lisätään keskisuomalaisen päivittäistä liikkumista 15 prosenttia vuoteen 2030 mennessä seuraavilla tavoitteilla:

1. [Rakennetaan elinympäristöt liikuntaan aktivoiviksi](#)
2. [Järjestetään lasten ja nuorten arkipäivät fyysisesti aktiivisiksi](#)
3. [Panostetaan työikäisten liikkumiseen](#)
4. [Edistetään ikääntyvien liikuntamahdollisuuksia](#)
5. [Yhteisöt liikkumisen innostajana ja mahdollistajana](#)

Hyvinvointialueen "Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2024–2025" on hyväksytty Lasten, nuorten ja perheiden lautakunnassa 15.11.2023. Ohjelma on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen ohjelmakokonaisuutta, joka toimeenpanee hyvinvointialueen strategiaa. Suunnitelman mukaan hyvinvointialueen lapsia, nuoria ja perheitä kohtavien palveluiden keskeisenä tavoitteena on edistää liikunnallista elämäntapaa vahvistaen lasten ja nuorten myönteistä keho- ja ruokasuhdetta ja ehkäisten ylipainoa ja lihavuutta. Keskeiset toimenpiteet kohdistuvat hoito- ja palveluketjutyöhön, lapsia, nuoria ja perheitä kohtavien ammattilaisten elämäntapaohjauksen osaamisen vahvistamiseen, Neuvokas perhe -menetelmän jalkautukseen sekä kunta-hyvinvointialue-yhdyspintatyöhön kuntien liikuntaneuvonnan ja sivistyspalveluissa toteutettavan ruokakasvatuksen edistämiseksi. (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, s. 17.)

Tarkastuslautakuntien arvioinnin painopiste on lasten ja nuorten liikkumisen edistämisessä. Arvioinnissa selvitetään kuntien asettamia tavoitteita liikunnallisen elämäntavan edistämisessä ja hyvinvointialueen sekä maakunnan liiton ohjelmien toteuttamisessa.

Arviointikysymykset

- Miten lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky on kehittynyt Keski-Suomessa, ja mitkä ovat olleet kuntien panostukset liikkumisen edistämiseen?

- Onko kunnan strategiassa asetettu tavoitteita lasten ja nuorten liikkumisen edistämiseen?
- Onko kunnan hyvinvointikertomuksessa vuodelta 2022 raportoitu lasten ja nuorten liikkumisen edistämisestä?
- Onko kunta mukana valtakunnallisissa hankkeissa kuten "Liikkuva koulu", "Liikkuva varhaiskasvatus", "Liikkuva opiskelu" tai "Harrastamisen Suomen malli"?

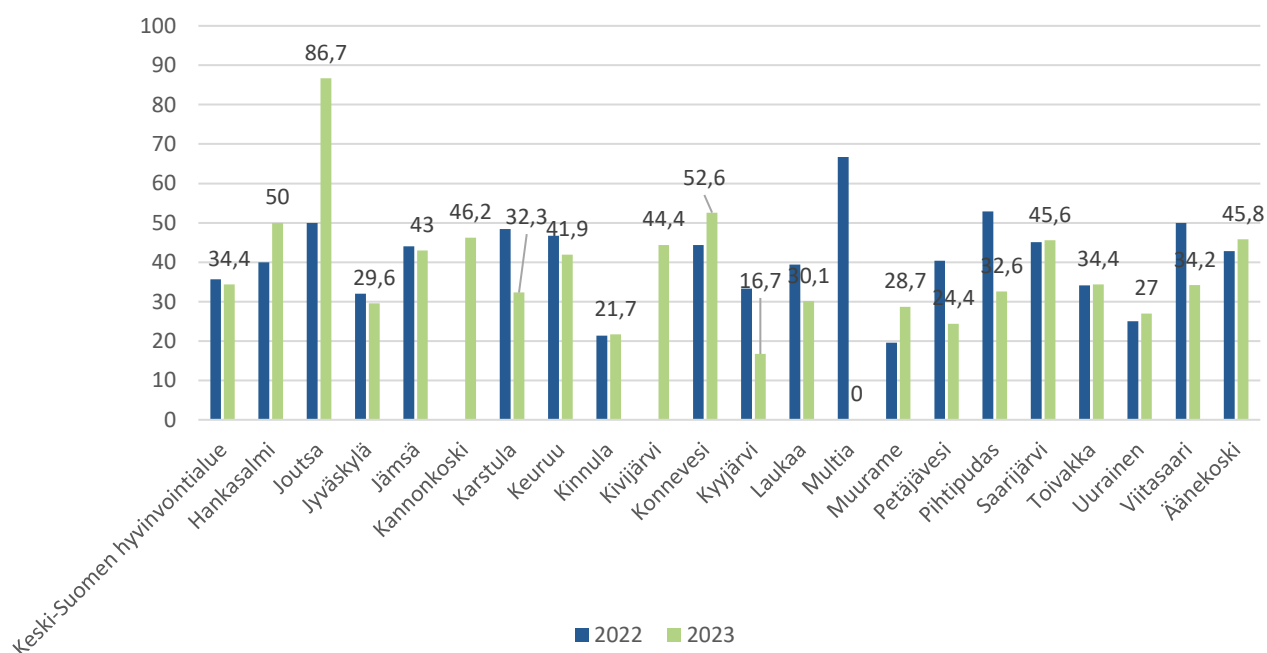
Arvioinnin toteuttaminen

Lasten ja nuorten liikkumissuositus ja fyysinen toimintakyky

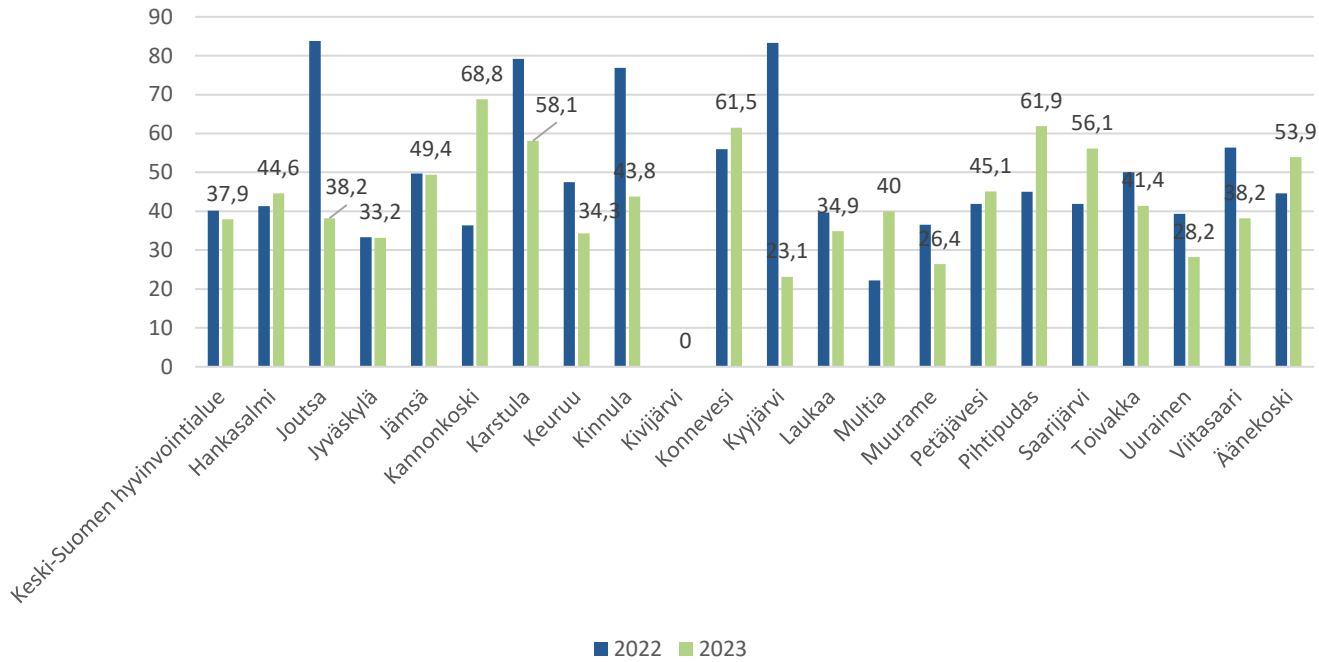
Kaikille 7–17-vuotiaille suositellaan monipuolista, reipasta ja rasittavaa liikkumista vähintään 60 minuuttia päivässä yksilölle sopivalla tavalla, ikä huomioiden. Runsasta ja pitkäkestoista paikallaanoloa tulisi välttää.

Suosituksen mukaan olisi hyvä liikkua viikon jokaisena päivänä ja suurimman osan liikkumisesta tulisi olla kestävyystyypistä. Teholtaan rasittavaa kestävyystyypistä liikkumista sekä lihasvoimaa ja luustoa vahvistavaa liikkumista tulisi tehdä vähintään kolmena päivänä viikossa. Liikkumisen tulisi olla monipuolista, jolloin erilaiset liikuntataidot kehittyvät. Myös liikkuvuuteen on hyvä kiinnittää huomiota. (OKM, Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille.)

Alla olevassa kuvioissa esitetään 5. ja 8. luokkalaisten oppilaiden osuus, joilla on heikko fyysinen toimintakyky. Yläasteikäisillä fyysinen toimintakyky heikkenee huomattavasti verrattuna ala-asteikäisiin.

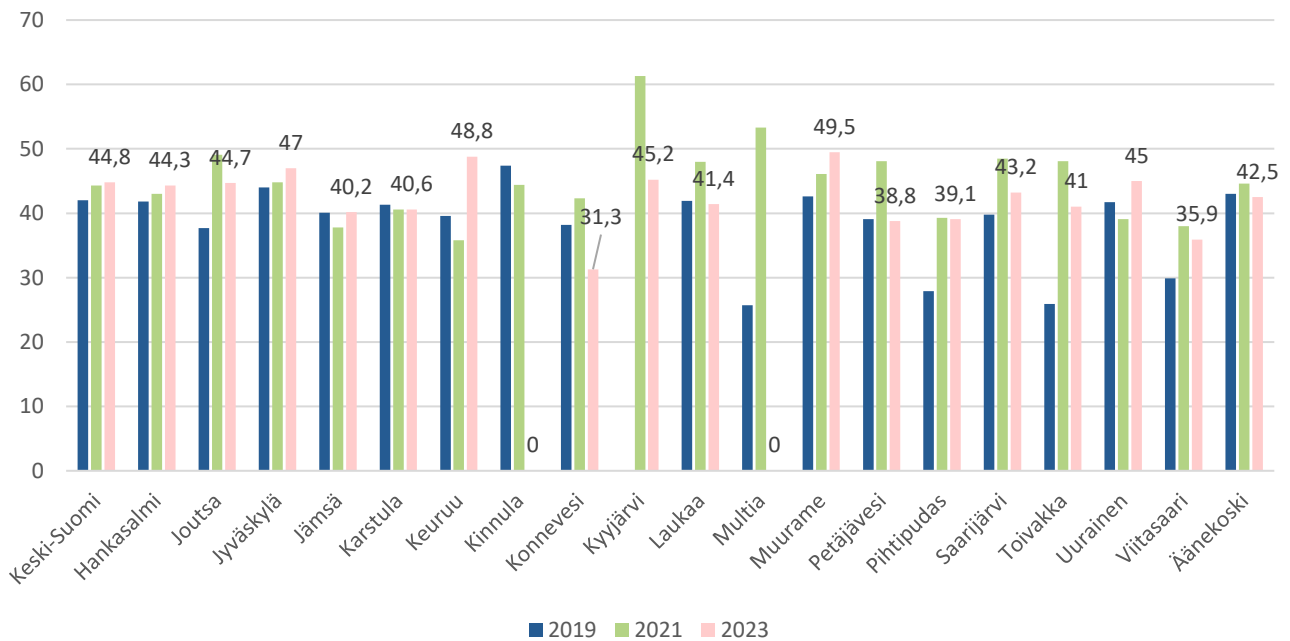

Kuvio 1. % 5. luokan oppilaista, joilla heikko fyysinen toimintakyky (MOVE!-mittaus) vuosina 2022–2023, pylväässä vuoden 2023 arvo. (Lähde: sotkanet.fi, ind. 5477)

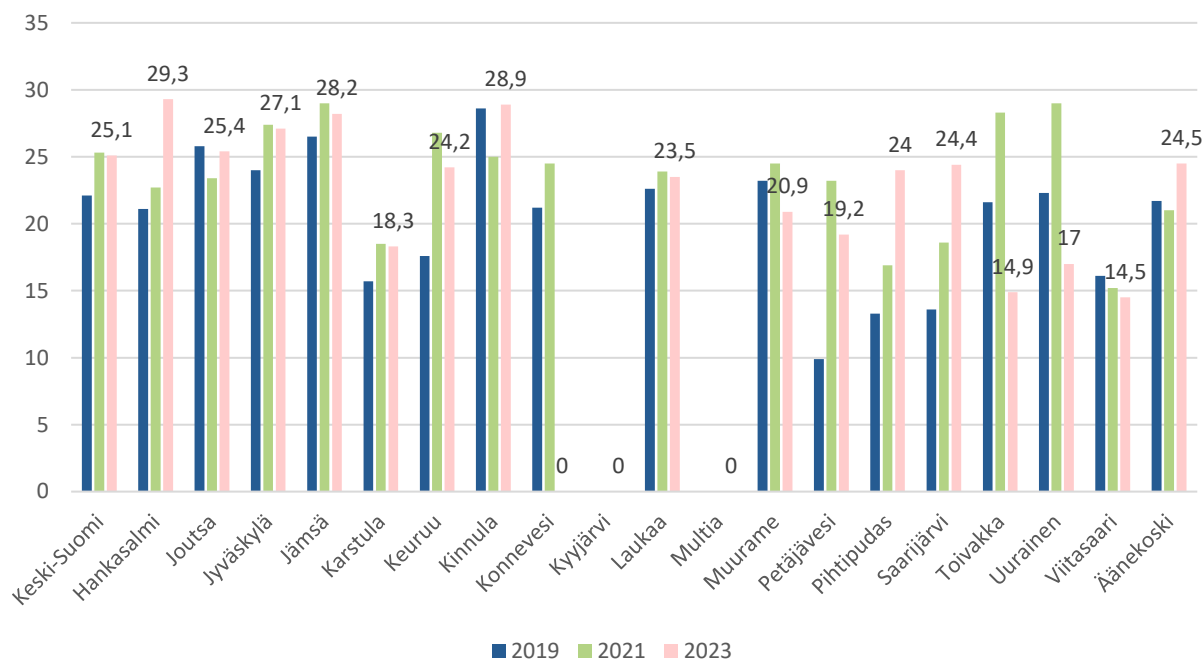

Kuvio 2. % 8. luokan oppilaista, joilla heikko fyysinen toimintakyky (MOVEI-mittaus) vuosina 2022-2023. (Lähde: sotkanet.fi, ind. 5478)

Kuvioissa 3 ja 4 esitetään vähintään tunnin päivässä liikkuvat 4.–5. ja 8.g. luokkalaiset kunnittain.

Kuvio 3. Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % 4. ja 5. luokan oppilaista (2019–2023) Keski-Suomen kunnissa (Lähde: sotkanet.fi, ind. 4822)

- Kuvio 4. Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2019–2023) Keski-Suomen kunnissa. (Lähde: sotkanet.fi, ind. 4727)

Havainto: Vähintään tunnin päivässä liikkuvien 8. ja 9. luokkalaisten määrä on noussut koko Keski-Suomessa 3 prosenttiyksikköä vuosina 2019–2023 ja neljässä kunnassa (Hankasalmi, Petäjävesi, Pihtipudas ja Saarijärvi) vähintään tunnin päivässä liikkuvien osuus on kasvanut 8–10 prosenttiyksikköä.

Vähintään tunnin päivässä liikkuvien 4. ja 5. luokkalaisten määrän kasvu koko Keski-Suomessa on ollut 2,8 prosenttiyksikköä. Toivakka on saanut nostettua tulosta 15,1, Pihtipudas 11,2 ja Keuruu 9,2 prosenttiyksikköä.

Liikkumisen määrä on myös vähentänyt heikon fyysisen toimintakyvyn omaavien lasten ja nuorten määrää.

Johtopäätös: Kuntien toimenpiteet ovat vaikuttaneet lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan vahvistumiseen. Liikkumisen edistäminen on merkittävää ennaltaehkäisevää toimintaa, joka vaikuttaa myös hyvinvointialueen palvelutarpeeseen.

Liikunta- ja ulkoilupalveluihin käytettävä resurssi Keski-Suomen kunnissa

- Kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi kuntien tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Alla olevassa taulukossa on esitetty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosan, HYTE-kertoimen rahoitusosuus asukasta kohti. Taulukkoon on kerätty kuntien rahoitus liikunta- ja ulkoilupalveluiden kuluihin sekä bruttoinvestointeihin.
- *Taulukko 1. Keski-Suomen kuntien liikunta- ja ulkoilupalveluiden nettokulut ja investoinnit vuodelta 2022 sekä HYTE-kertoimen mukainen rahoitusosuus kunnille. Lähde: Valtiokonttori/tutkihallintoa.fi, sotkanet.fi)*

	Kunnan liikunta- ja ulkoilupalveluiden nettokulut €/as 2022	Kunnan liikunta- ja ulkoilupalveluiden bruttoinvestoinnit €/as. 2022**	lii- lupal- veluiden bruttoinves- toinnit €/as.	HYTE-ra- hoitus- osuus 2023 (12,50- 20,90) €/as	HYTE-rahoitus- osuus 2022 (10,90- 21,20€/as)
Hankasalmi	63,29 €	32,22 €		16,2	15,8
Joutsa	125,94 €	0,00 €		17,6	14,3
Jyväskylä	126,11 €	115,30 €		20,8	21,2
Jämsä	106,19 €	46,34 €		18,8	19
Kannonkoski	75,69 €	110,46 €		18,0	17,8
Karstula	59,48 €	376,01 €		17,9	17,5
Keuruu	76,95 €	66,71 €		16,4	17,1
Kinnula	100,76 €	0,29 €		15,0	13,6
Kivijärvi	58,39 €	0,00 €		14,8	16,7
Konnevesi	125,59 €	30,57 €		18,6	15,1
Kyyjärvi	108,79 €	76,23 €		17,3	17,9
Laukaa	87,92 €	50,27 €		17,9	16,7
Luhanka	46,26 €	0,00 €		12,5	10,9
Multia	99,15 €	27,64 €		17,3	14,7
Muurame	114,27 €	106,46 €		15,5	18,1
Petäjävesi	54,60 €	1,68 €		14,6	15
Pihtipudas	120,96 €	22,11 €		17,0	17
Saarijärvi	90,68 €	8,54 €		18,2	14,4
Toivakka	79,32 €	18,55 €		12,6	13,8
Uurainen	89,01 €	39,58 €		20,9	19,7

Viitasaari	174,12 €	33,98 €	17,8	17,3
Äänekoski	196,24 €	74,30 €	15,7	16,1
Keski-Suomen hyvinvointialue			42,0	39,4

**Kunnat saavat erisuuruisia rahoitusosuuksia liikunta- ja ulkoiluinvestointeihin.

HYTE-kertoimeen sisältyvät liikunnan edistämisen prosessi-indikaattorit hyvinvointialueella ja kunnassa

Hyvinvointialueen palveluista lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon terveystarkastusten yhteydessä, elintapaneuvonnan ja opiskeluhuollon yhteydessä voidaan ohjata liikkumiseen. Tarkastusten toteutuminen (terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen) vaikuttaa myös hyvinvointialueen HYTE-kertoimen rahoitusosuuteen.

Kuntien HYTE-rahoitusosuuteen vaikuttaa liikunnan osalta muun muassa se, miten kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille, (indikaattorinnumero 5327). Muita rahoitusosuuteen vaikuttavia indikaattoreita ovat:

- Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa, indikaattorinnumero 5323
- Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen, indikaattorinnumero 5321
- Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakkoarviointiin, indikaattorinnumero 5320
- Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä, indikaattorinnumero 5328

- *Taulukko 2. Keski-Suomen kuntien liikuntaan liittyvät HYTE-indikaattorit vuodelta 2022. (Lähde: sotkanet.fi)*

	Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikku- misryhmiä liikunta- seuratoiminnan ulkopuo- lella ole- ville lap- sille ja nuorille	Kunnassa toimii lii- kunnan edistä- mistä kä- sittelevä poikkihal- linnolli- nen työ- ryhmä	Kunta kutsuu säännöllisesti koolle lii- kuntaseu- rojen ja yhdistys- ten yh- teisko- kouksen	Lasten ja nuorten liikunta- aktiivi- suutta ra- portoi- daan vuo- sittain kunnan hyvinvoin- tikerto- muksessa tai vastaa- vassa ker- tomuk- sessa	Liikun- nan edis- tämi- sistä vastaa- vat viran- haltijat osallistu- vat toi- mielin- ten vai- kutusten ennak- koarvi- ointiin	Indi- kaatto- rin tu- los 0-5
Hanka- salmi	-	x	x	-	-	2
Joutsa	x	x	x	-	x	4
Jyväskylä	x	x	x	x	x	5
Jämsä	x	x	x	x	-	4
Kannon- koski	x	x	x	-	x	4
Karstula	-	x	x	x	x	4
Keuruu	x	x	x	-	x	4
Kinnula	x	x	-	-	x	3
Kivijärvi	x	x	-	x	-	3
Konnevesi	x	x	x	x	-	4
Kyyjärvi	x	x	x	x	-	4
Laukaa	x	x	x	-	-	3
Luhanka	x	-	-	-	-	1
Multia	x	x	-	-	x	3
Muurame	x	x	x	-	-	3
Petäjävesi	x	-	x	-	-	2
Pihtipu- das	x	x	x	-	-	3
Saarijärvi	x	x	x	-	-	3

Toivakka	-	-	-	-	-	0
Uurainen	x	x	x	-	x	4
Viitasaari	x	x	x	-	x	4
Äänekoski	x	-	x	-	-	2
	19/22	18/22	17/22	6/22	9/22	ka 3,1

Indikaattoreiden tuloksia vertailtaessa havaitaan, että vähiten toteutuu Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden vuosittainen raportointi kunnan hyvinvointikertomuksessa, vain 6 kunnassa. Myös liikunnan edistämisestä vastaavien viranhaltijoiden osallistuminen toimielinten vaikutusten ennakoarviointiin toteutuu vain 9 kunnassa (kuntien TEA-viisariin ilmoittamien tietojen perusteella).

Havainto: Mikäli jotakin tietoa ei ollut toimitettu kunnasta vuodelta 2022, asia korjattiin seuraavan vuoden tietoihin.

Toinen arviointikysymys liittyy siihen, miten kunnan strategiassa on asetettu tavoitteita lasten ja nuorten liikkumisen edistämiseen. Alla olevaan taulukkoon on kerätty tietoja siitä, onko kuntastrategiassa / hyvinvointialueella mainittu erikseen lasten ja nuorten liikkumisen edistämisestä, onko hyvinvointikertomuksessa raportoitu liikkumisen edistämisestä, onko tehty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ja erillinen liikkumisen ohjelma.

- *Taulukko 2. Lasten ja nuorten liikkumisen huomioiminen kuntastrategiassa ja muissa ohjelmissa niiden kuntien osalta, jotka ovat tiedon toimittaneet.*

	Strategia/Sanoitettu tavoite. Onko mainittu lapset ja nuoret erikseen (L)	Onko hyvinvointikertomuksessa raportoitu lasten ja nuorten liikkumisen edistämisestä, Kyllä / Ei ja miten	Onko kunnassanne / hyvinvointialueella tehty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, Kyllä / Ei	Onko kunnassanne liikkuamisohjelma tai jokin erityisaininta lasten ja nuorten liikkumiseen liittyen (L), Kyllä / Ei
Hankasalmi	Aktiivinen Hankasalmi -strategiakärki.	Kyllä	Kyllä, vuosille 2020–2023.	Kyllä, Hankasalmi liikkuu 2023–2028 (kv 13.6.2023).
Joutsa	Lapsi- ja perhelähtöiset palvelut	Kyllä	Kyllä	Ei

Jyväskylä	Liikuntapäähäkaupunki -strategiakärki, Suomen liikkuvimmat kaupunkilaiset (L).	Kyllä, ainakin Move!-mittaus-tulokset, lii-kunta-aktiivisuus.	Kyllä	Kyllä, valmis-teilla liikkumis-ohjelma (kevät 2024).

Jämsä

Kannonkoski	Tavoite panos-taa liikuntamahdollisuuksien kehittämiseen ja yhdessä harrastamiseen.	Kyllä, ainakin Move!-mittaus-tulokset, lii-kunta-aktiivisuus.	Kyllä. Suunni-telma päivitetty 2023 ja hyväk-sytty sivltk:ssa.	Kyllä. Liikkumis-ohjelma-koko-naisuuden päi-vitys valmistuu 2024.

Karstula

Keuruu	Ei (oppiva yritys-kaupunki).	Kyllä, ainakin Move!-mittaus-tulokset ja kou-luterveysky-selyn tulokset.	Kyllä	Kyllä, liikunnan kehittämissuun-nitelmassa 2021-2024 ja työstössä vuo-sille 2025-2028.

Kinnula

Kivijärvi

Konnevesi

Kyyjärvi	Hyvät puitteet yhdistys- ja har-rastustoimin-nalle. Turvalli-nen elinympä-ristö.	Kyllä. Move!-mittaustulokset ja kouluterveys-kyselyn tulok-set.	Laajassa hyvin-vointisuunnitel-massa on huo-mioitu myös lapset ja nuoret, mutta heille suunnattu oma hyvinvointi-suunnitelma on valmisteilla.	

Laukaa	Toimintaympä-ristö: Lasten määrä on suuri väkilukuun näh-den.	Kyllä, Move!-mittaustulokset; toimenpiteitä liikkumisen edistämiseksi.	Kyllä, päivitettä-vänä.	Kyllä, Lasten ja nuorten liikun-taneuvonta.

Luhanka

Multia

Muurame				
			Kyllä, kouluterveyskyselyn tulokset.	Kyllä (v.2019)
Petäjävesi	Ei		Liikkumattomuus otettu huomioon uudessa hyvinvointisuunnitelmassa.	Suunnitelman päivitys valmis- tuu syksyllä 2024.
Ei				
Pihtipudas				
Saarijärvi				
Toivakka	Toivakka rakentaa hyvinvointia arjessa panostamalla kaikentikäisiin toivakkalaisiin.	Kyllä, Move!-mittaustulokset ja kouluterveyskyselyn tuloksia.	Kyllä, Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma valmistuu kevään 2024 aikana.	Ei ole liikkumisohjelmaa. Valmisteilla oleva lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma nostaa yhdeksi painopisteeksi lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan edistämisen.
Uurainen				
Viitasaari	Kehitetään liikuntapaikkoja ja tehdään niitä tuetuksi kaikki ikä- ja harrastajaryhmittä huomioiden.	Kyllä, hyvinvointiraportti.	Sisältyy hyvinvointisuunnitelmaan (Wii-taunionin hyvinvointisuunnitelma 2021-2025). Ei erillistä suunnitelmaa.	Ei tällä hetkellä, mutta alustavaa suunnitelmaa on sellaisen luomiseksi.
Äänekoski	Hyvä elämä.	Kyllä, Move!-mittaustulokset	Kyllä	Ei

Keski-Suomen liitto	Lasten ja nuorten arkipäivät fyysisesti aktiivisiksi.	Keski-Suomi liikkuu 2030-ohjelma, missä on mukana myös lasten ja nuorten liikunta.
Keski-Suomen hyvinvointialue	Kasvun kärjet/Hyvä vointi. Kyllä, Move!-mittaustulokset. Lasten ja nuorten liikunnallisen elämäntavan tukeminen.	Kyllä. Keski-Suomen hyvinvointialueen hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen ohjelmaan sisältyy myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.

Kuntien osallistuminen liikuntaa/harrastamista edistäviin valtakunnallisiin hankkeisiin/ohjelmiin

Kaikissa Keski-Suomen kunnissa on tehty kuntakohtainen Liikkuva-koulu-rekisteröinti. Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmaan ei ole joka kunnassa rekisteröidyttä kuntakohtaisesti, vaikka varhaiskasvatuksen yksiköitä on rekisteröityneenä. (Lähde: Liikkuva koulu tilastokooste, tiedot poimittu 29.2.2024)

Harrastamisen Suomen mallin avustusta vuosille 2023–2024 on myönnetty 18 keskisuomalaiselle kunnalle (Lähde: [Harrastamisen Suomen mallin kunnat - Harrastamisen Suomen malli](#), tiedot poimittu 29.2.2024)

- *Taulukko 3: Keski-Suomen kuntien osallistuminen liikuntaa/harrastamista edistäviin valtakunnallisiin hankkeisiin/ohjelmiin. (Lähde Harrastamisen Suomen malli -sivusto, Liikkuva koulu tilastokooste)*

	Kuntanne on rekisteröitynyt liikkuva koulu -ohjelmaan	Kuntanne on rekisteröitynyt liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmaan	Kuntanne 2. asteen oppilaitoksia on rekisteröitynyt liikkuva opiskelu -ohjelmaan	Kuntanne on saanut Harrastamisen Suomen mallin avustusta lv 2023-2024	Kuntanne on saanut Harrastamisen Suomen mallin avustusta lv 2022-2023
Hankasalmi	kyllä	kyllä	kyllä	Harrastuksista hyvinvointia Hankasalmella 2	Harrastuksista hyvinvointia Hankasalmella
Joutsa	kyllä	kyllä	kyllä	Harrastamisen Joutsan malli	Harrastamista Joutsan malliin
Jyväskylä	kyllä	kyllä	kyllä	Jyväskylän harrastamisen malli 2023	Jyväskylän harrastamisen malli 2022
Jämsä	kyllä	kyllä	kyllä	HSM – harrasta Jämsässä	Koulujen kerhotoiminta Jämsän kaupungissa 2022-2023
Kannonkoski	kyllä	ei, mutta varhaiskasvatuksen yksikkö on	Kunnassa ei ole 2. asteen oppilaitoksia	Kyllä. Harrastetaan Kannonkoskella 2023-2024	Harrastamisen Kannonkosken malli
Karstula	kyllä	ei	ei	Kaikkea Kivaa Karstulassa -toiminta	Kaikkea kivaa Karstulassa
Keuruu	kyllä	kyllä	kyllä	Keuruun kerhotoiminta	
Kinnula	kyllä	kyllä	kyllä	Harrasteita Kinnulan taapaa	Kinnula harrastaa
Kivijärvi	kyllä	ei	-	Kivijärven harrastamisen malli	Kivijärven harrastamisen malli

Konnevesi	kyllä	kyllä	kyllä	Konden koulujen kerhot 2023-2024	Konden koulujen kerhot 2022-2023
Kyyjärvi	kyllä	kyllä	-	Harrastamisen Kyyjärven malli	Harrastamisen Kyyjärven malli
Laukaa	kyllä	kyllä	kyllä	HLM - Harrastamisen Laukaan Malli 2023-2024	Harrastamisen liekkiä ja laatua Laukaan lapsille
Luhanka	kyllä	ei	-	-	-
Multia	kyllä	ei, mutta varhaiskasvatuksen yksikkö on.	-	Yhdessä ystävien kanssa	Yhdessä ystävien kanssa
Muurame	kyllä	kyllä	kyllä	Mun juttu Muuramessa!	Mun juttu Muuramessa!
Petäjävesi	kyllä	ei, mutta varhaiskasvatuksen yksikkö on.	kyllä	Petäjäveden kouluissa harrastetaan 2023-2024	-
Pihtipudas	kyllä	kyllä	ei	-	Wiitaunionin harrastamisen malli
Saarijärvi	kyllä	kyllä	kyllä	Harrastava, hyvinvoiva koululainen	Saarijärveläinen Suomen malli
Toivakka	kyllä	ei, mutta varhaiskasvatuksen yksikkö on	-	Harrastamisen ilo Toivakassa	Harrastamista Toivakan malliin
Uurainen	kyllä	ei	-	Harrastamisen Suomen malli Uuraisilla	Harrastamisen Suomen malli Uurainen
Viitasaari	kyllä	kyllä	ei	-	-
Äänekoski	kyllä	kyllä	kyllä	Kaikki harrastamaan	Kaikki harrastamaan

Havainto: Lähes kaikki Keski-Suomen kunnat ovat hakeneet ja saaneet valtion rahoitusta Harrastamisen mallin toteuttamiseen lukuvuodelle 2023–2024.

Vuoden 2023 liikkumisen arvioinnin yhteenveto ja kehittämissuositus

Keski-Suomen lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky on parantunut viime vuosina, ja myös kuntien toimenpiteet liikunnallisuuden edistämiseksi ovat lisääntyneet. Liikkumisen edistäminen näkyy myös kuntien tavoitteissa, ja kunnat ovat aktiivisesti olleet kehittämässä Harrastamisen Suomen mallia.

Kunnat ovat hoitaneet HYTE-kertoimen rahoitusosuuteen vaikuttavien liikuntaan liittyvien indikaattoreiden raportoinnin hyvin. Joidenkin kuntien tietoa ei ollut toimitettu ja asia korjattiin tuleville vuosille. HYTE-kertoimen rahoitusosuutta ei liikunnan osalta voida enää kovin paljon kasvattaa.

Hyvinvointialueen HYTE-rahoitusosuuteen vaikuttavat lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen, elintapaneuvonta (diabetesriski) ja opiskeluhuollon toteutuminen. Näiden palvelujen tietoja ei saatu vielä keväällä 2024. Puheenjohtajien verkosto toivoo, että hyvinvointialueen aluehallitus antaisi aluevaltuustolle ja kuntien tarkastuslautakuntien puheenjohtajaverkostolle tiedon näiden palveluiden toteutumisesta syksyllä 2024.

Tähän arviointiin osallistuneet tarkastuslautakunnat antavat arvioinnin tiedoksi kunnan- ja kaupunginvaltuustoille ja pyytävät, että hallitukset voisivat antaa lausuntonsa, miten yhdyspintayhteistyötä liikkumisen edistämiseksi on toteutettu/viety eteenpäin.

Vuoden 2022 arvioinnin käsittely

Yhteensä 12 kunnan tarkastuslautakunnat ja Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunta olivat sisällyttäneet vuoden 2022 arviointikertomuksiinsa puheenjohtajien verkoston tuottamia yhteisiä arviointeja. Arviointien teemat liittyivät työllisyyden edistämisen yhdyspintayhteistyöhön ja osaavan työvoiman pito- ja vetovoiman turvaamiseen. Tarkastuslautakunnat kiittävät hallituksia lausuntojen antamisesta valtuustoille. Puheenjohtajien verkosto hyödyntää annettuja lausuntoja työllisyyden edistämisen yhdyspintojen toimivuuden arvioinnissa.

Yhteisessä arvioinnissa käytetyt lähteet

Kuntien, Keski-Suomen liiton ja Keski-Suomen hyvinvointialueen strategiat

Harrastamisen Suomen malli -raportti. Saatavilla: [Harrastamisen Suomen mallin kunnat - Harrastamisen Suomen malli](#))

Keski-Suomi liikkuu 2030 -liikkumisagenda, <https://www.kesli.fi/ksliikkuu/agenda/>

Liikkuva koulu tilastokooste. Saatavilla: [Microsoft Power BI](#)

LIPAS-tietokanta, <https://www.lipas.fi/tilastot>

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Liikkumissuositus 7–17 -vuotiaille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162984/OKM_2021_19.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Sotkanet.fi, www.sotkanet.fi

Valtiokonttori, tutkiahallintoa, <https://www.tutkiahallintoa.fi/kunnat/kuntien-ja-kuntayhtymien-talous/kunnan-ja-kuntayhtymien-tilinpaatostiedot-palveluluokkakohtaisesti/>

LÄHTEET JA ARVIOINTIKERTOMUKSESSA KÄYTETTY TAUSTA-AINEISTO

Avohilmo. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 15.1.2024

Hallitusohjelma. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.

Hallitusohjelma. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.06.2023. Vahva ja välittävä Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

Hyvinvointialuelaki. 611/2021.

Keski-Suomen hyvinvointialueen hallintosääntö. Hyväksytty aluevaltuustossa 9.5.2023, voimaantulopäivä 17.5.2023.

Keski-Suomen hyvinvointialueen tarkastuslautakunnan väliarviointi 2023. <https://hyvaks-julkaisu.tweb.fi/ktwebscr/files/show?doctype=3&docid=81634&version=1>

KEVA, 2023. Kuntien työvoimaennuste: Hoitajapula kaksinkertaistui kahdessa vuodessa. <https://www.keva.fi/uutiset-ja-artikkelit/kuntien-tyovoimaennuste-hoitajapula-kaksinkertaistui-kahdessa-vuodessa/>

[Laajavastuinen-sairaanhoitaja-muuttaa-sote-palveluita.pdf \(sairaanhoitajat.fi\)](#)

Laki korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta 695/2019.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 8§ sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu.

[Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen Keski-Suomen hyvinvointialueella: Alueellinen asiantuntija-arvio, syksy 2023 \(julkari.fi\)](#)

https://sairaanhoitajat.fi/wp-content/uploads/2023/04/APN-raportti-2023_final.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaaminen – tiekartta 2022–2027. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:8.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163719/STM_2021_36_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveydenhuoltolaki (1326/2010).

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164706/VN_2023_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtioneuvosto 2023. Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:2.

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 14.10.2021. Tarkastus- ja arviointitoimijoiden roolit ja tehtävät hyvinvointialuekonsernissa sekä sisäisen valvonnan järjestäminen

<https://www.vtv.fi/app/uploads/2022/01/Muistio-Tarkastus-ja-arviointitoimijoiden-roolit-ja-tehtavat-hyvinvointialuekonsernissa-seka-sisaisen-valvonnan-jarjestaminen.pdf>

Valtionvarainministeriö. Sisäinen tarkastus. <https://vm.fi/sisainen-tarkastus> Luettu 5.2.2024.

Valtionvarainministeriö. Riskienhallinta. <https://vm.fi/riskienhallinta> Luettu 5.2.2024.

Valviran ja aluehallintovirastojen 22.2.2023 antama ohje kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisaikojen noudattamisesta. <https://valvira.fi/documents/152634019/171676859/Hyvinvointialueilla-ensisijainen-vastuu-perusterveydenhuollon-ja-erikoissairaanhoidon-kiireettoman-hoitoon-paasyn-enimmaisajkojen-noudattamisessa.pdf/02ec48d3-054b-dd6d-70de-6468007ba27d/Hyvinvointialueilla-ensisijainen-vastuu-perusterveydenhuollon-ja-erikoissairaanhoidon-kiireettoman-hoitoon-paasyn-enimmaisajkojen-noudattamisessa.pdf?t=1692609688743>

KUVIOT

- Kuvio 1. Ulkoisen tarkastuksen yksikön verkostot.
- Kuvio 2. Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle.
- Kuvio 3. Keski-Suomen hyvinvointialueen strategiset menestystekijät.
- Kuvio 4. Hyvinvointialuestrategian toimeenpano-ohjelmat.
- kuvio 5. Keski-Suomen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen linjaukset.
- Kuvio 6. Henkilöstöohjelman strategiakauden kehittämiskohteet ja painopistealueet.
- Kuvio 7. Tieto- ja digitalisaatio-ohjelman tavoitteita vuosille 2023–2025.
- kuvio 8. Esimerkki sairaanhoitajan uramallista.
- Kuvio 9. Esimerkki lähihoitajan / perushoitajan uramallista.
- Kuvio 10. Hoitoon pääsyn toteutuminen perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa.
- Kuvio 11. Talouden tasapainottamisohjelman kärkiteemat.
- Kuvio 12. Talouden euromääräinen sopeuttamistavoite vuosille 2024–2026.
- Kuvio 13. Keski-Suomen hyvinvointialue toimielinrakenne.
- Kuvio 14. Kuntien ja hyvinvointialueen hallitusten vastaukset.

TAULUKOT

- Taulukko 1. Henkilöstöön liittyvien strategisten menestystekijöiden arviointityökalu.
- Taulukko 2. Työntekijämäärät ammattiryhmittäin vuonna 2023.
- Taulukko 3. Henkilöstömäärän kehitys vuonna 2023.
- Taulukko 4. Henkilöstömäärä toimialueittain vuonna 2023.
- Taulukko 5. Henkilöstön poistuma vuonna 2023 – eläköityneet ja irtisanoutuneet.
- Taulukko 6. Keski-Suomen hyvinvointialueen kasvatus- ja sosiaalialan henkilöstön ylitarjonta (+) ja ylikysyntä (-).
- Taulukko 7. Keski-Suomen hyvinvointialueen lääkäri työvoiman ylitarjonta (+) ja ylikysyntä (-).
- Taulukko 8. Keski-Suomen hyvinvointialueen hoitohenkilökunnan ylitarjonta (+) ja ylikysyntä (-).
- Taulukko 9. Keski-Suomen hyvinvointialueen muu soteala ja tukitoiminnot ylitarjonta (+) ja ylikysyntä (-).
- Taulukko 10. Kiireettömään erikoissairaanhoitoon odottaneiden määrät vuonna 2023.
- Taulukko 11. Yli puoli vuotta kiireetöntä erikoissairaanhoitoa odottaneiden osuus.
- Taulukko 12. Vuoden 2023 merkittävimmät talousarvion muutokset.
- Taulukko 13. Tuloslaskelmaosan toteumatiedot.
- Taulukko 14. Muut talouden sopeuttamistoimenpiteet.
- Taulukko 15. Vuoden 2023 työvoiman vuokrauksesta aiheutuneet kustannukset.
- Taulukko 16. Lisätalousarvion tulosvaikutteiset muutokset.
- Taulukko 17. Toimialojen käyttötalouden toteutuminen.